

Publicatie en gebruik van gegevens graag in overleg met auteur
Contact: www.dianlangenhuijzen.nl

DE KRACHT VAN DE ERVARING, IN DIALOOG MET KUNST
Een onderzoek naar betekenisvolle kunsteducatie

Master Kunsteducatie

ULTRA BLUE HORIZON, J.C.J. Vanderheyden 2004

Onderwijsinstelling: Fontys Hogescholen voor de Kunsten Tilburg

Auteur en onderzoeker: D. Langenhuijzen

d.d. 13 april 2020

“Als we kunst zien als iets geïsoleerds, iets gewijds en part van al het andere, dan is het niet het leven. Kunst moet een deel van het leven zijn. Kunst moet iedereen toebehoren.”

Uit: *Walk Through Walls: A Memoir* van Marina Abramovic, (2016, p. 260)

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	4
1. INLEIDING	6
Kinderen en kunsteducatie	6
Waar te beginnen?	6
1.1 Doelstelling	7
Hypothesen	7
1.2 Aanleiding	7
Evenwicht	7
Autonomie	7
1.3 Probleemstelling	8
Ambities en dan...	8
1.3 Onderzoeksvraag	9
Hoofdvraag	9
Deelvragen	9
Topics	9
2. THEORETISCH KADER	10
2.1 De positie van kunsteducatie	10
Doel	10
Wat is kunsteducatie?	10
Waarom al beginnen met kunsteducatie binnen het primair onderwijs?	10
Landelijk beleid voor kunsteducatie	11
De rol van de schoolleider	11
Vrijheid van de groepsleerkracht	11
Transitie	12
Vaardigheden	12
2.2 Kan de motivatie voor kunst worden beïnvloed?	12
Doel	12
Transformatie en gedragsverandering	13
Zelfdeterminatietheorie	13
Art Based Learning	15
Autonomie	15
Creativiteit	15
Verbeelding	15
Tijd	15
Doel methode Art Based Learning	16
Voorwaarden	16
De methode in vier stappen	16
Socratisch gesprek met schoolleiders	17

3. OPZET VAN HET ONDERZOEK	18
Onderzoeksmethode	18
Focusgroep	19
4. UITVOERING VAN HET ONDERZOEK	20
4.1 Interviews	20
Uitnodiging	20
Interview aanpak	20
Codering	20
4.2 Praktijkonderzoek	21
4.2.1 Methode Art Based Learning	21
4.2.2 Methode socratisch gesprek	23
5. ANALYSE ONDERZOEK	25
5.1 Analyse interviews	25
5.1.2 Conclusie interviews	27
5.2 Analyse evaluaties Art Based Learning	28
5.2.1 Conclusie Art Based Learning	28
5.3 Analyse socratisch gesprek	29
5.3.1 Conclusie socratisch gesprek	30
6. MOGELIJKE BEROEPSPRODUCT	31
7. CONCLUSIE EN DISCUSSIE	32
8. BIJLAGEN	34
1. Geraadpleegde literatuur	34
2. Analyse evaluaties Art Based Learning	39
1 Wat heeft Art Based Learning jou gebracht?	39
2 Heeft Art Based Learning jou aangezet om op een voor jou nieuwe manier kunst te ervaren?	41
2a Heeft het gekozen kunstwerk jou door de methode Art Based Learning geïnspireerd?	43
2b Ervan uitgaande dat je al gemotiveerd was voor kunst door jouw deelname aan deze masterclass, wil ik je de vraag stellen of jouw motivatie voor kunst op wat voor wijze dan ook is toegenomen?	45
3 Wat vind je sterk aan de methode Art Based Learning en wat zou anders mogen wat jou betreft?	47
4 Zie je potentie in Ar Based Learning als educatie binnen jouw werkveld: team, stichtingsniveau of anders?	49

SAMENVATTING

In de twaalf jaar dat ik als cultuurcoach werk, mag ik veel scholen binnen het primair onderwijs begeleiden hun kunst- en cultuurplan inhoud en vorm te geven. Uit observaties en evaluaties zie ik wat kunsteducatie teweeg kan brengen bij kinderen en voel me daardoor steeds meer gesterkt hoe belangrijk kunsteducatie is voor de ontwikkeling van een kind. Als cultuurcoach heb ik vooral te maken met de interne cultuurcoördinator en de schoolleider. Ondanks de vaak grote inzet en verantwoordelijkheid van de cultuurcoördinator en de betrokkenheid van het team heeft de schoolleider de positie om invloed uit te oefenen op de prioritering van kunstonderwijs binnen het onderwijsplan (Beerten, Beckmann, Berendse, Meijer, & Van Velsen, 2015).

Dit onderzoek richt zich op de volgende onderzoeksvraag:

In hoeverre kan een Art Based Learning ervaring bijdragen aan het betekenisvol maken van het begrip kunst voor schoolleiders in het primair onderwijs binnen de Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) regeling?

Deze vraag wordt in dit onderzoek beantwoord in vier deelvragen:

1. Kan de persoonlijke motivatie voor kunst worden vergroot door Art Based Learning?
2. Hoe wordt kunsteducatie binnen de CMK scholen ingezet?
3. Leidt een ervaring met Art Based Learning bij schoolleiders tot meer begrip voor het betekenisvol maken van kunst?
4. Kan een masterclass Art Based Learning met schoolleiders leiden tot het voortzetten van inspiratiebijeenkomsten?

Het onderzoek is opgezet in een theoretisch onderzoek en een praktijkonderzoek. Het theoretisch onderzoek richt zich in de eerste plaats op het belang van kunsteducatie, hoe dit wordt vormgegeven binnen het primair onderwijs en de rol van de schoolleider hierin (Berding, 2011); (de Botton & Armstrong (2014); (Biesta, 2015); (Potters, Hulshof-Greving, & Scheepers, 2016); (Schnabel, 2016). Hiermee wordt deelvraag twee beantwoord.

Bij de onderbouwing op deelvraag één is gekeken naar (onder andere) de motivatietheorie de Zelfdeterminatietheorie van Ryan & Deci (van den Broeck, Vansteenkiste, de Witte, Lens, & Andriessen, 2009) en hoe deze zich verhoudt tot Art Based Learning (Lutters, 2013).

Deelvraag drie en vier worden beantwoord door het praktijkonderzoek.

Het praktijkonderzoek is als volgt verlopen. Eerst zijn er interviews met vijf schoolleiders van het primair onderwijs afgenomen en vervolgens hebben er negen Art Based Learning Masterclasses met zevenenzeventig deelnemers (doel- en controlegroep) plaatsgevonden binnen een museale context. In totaal hebben tweeënzestig respondenten in de leeftijd van 21

tot 65 jaar met diverse studie- en werk achtergronden een digitale evaluatie ingevuld. Aansluitend op de Art Based Learning -Masterclasses met de schoolleiders heeft er een socratisch gesprek plaatsgevonden.

Theoretisch gezien zou de methode Art Based Learning invloed kunnen hebben op de intrinsieke motivatie voor kunst. Onderstaand schema geeft aan welke waarden er onder andere nodig zijn voor een positieve invloed op de intrinsieke motivatie en wat de doelen zijn bij Art Based Learning. Voor beiden geldt dat iets betekenisvol moet zijn om je er mee verbonden te voelen. Een positieve betekenisvolle ervaring waar ruimte is voor tijd en eigen invulling zorgt voor een verhoging van de intrinsieke motivatie.

Betekenisvol

De Zelf-DeterminatieTheorie	Art Based Learning
- Autonomie	- Verbeelding
- Competentie	- Creativiteit
- Verbondenheid	- Persoonlijke ontwikkeling

Tijd

De praktijk van de Art Based Learning Masterclasses lijkt deze theorie te onderschrijven bij in ieder geval een eenmalige masterclass. Er is niet onderzocht hoe dit effect is bij het bijwonen van meerdere masterclasses of wat het effect na een periode is geweest. Een vervolgonderzoek lijkt haalbaar omdat zeventenvijftig respondenten heeft aangegeven nog een keer een Art Based Learning masterclass te willen volgen.

Uit het socratisch gesprek lijkt het erop dat een gezamenlijke kunstervaring met schoolleiders en een diepte gesprek hierover over de waarde van kunst en de rol van de schoolleider meer invloed heeft dan men tijdens de interviews heeft gedacht. Het samen 'denken' over onderwijs met gelijk gepositioneerden van vooral andere stichtingen en gemeenten maakt dat een bijeenkomst waardevol is.

1. INLEIDING

Kinderen en kunsteducatie

Ieder kind is anders, ieder kind leert anders. De leeromgeving van een kind zou daarom breed moeten zijn waarbij het kind de uitdaging krijgt om zichzelf te ontwikkelen, de wereld in te kijken, om zijn keuzes te kunnen maken. Maar ook om verantwoordelijkheid te kunnen nemen, kritisch te zijn, en zijn/haar gevoelens en emoties te kunnen uiten. Kortom het ervaren van een divers aanbod van (zintuiglijke) prikkels: zien, horen voelen, ruiken en beleven. Het verwerken van deze prikkels, door daar over na te denken, een ander er over te bevragen en erover in gesprek gaan maakt dat kunsteducatie bij uitstek een goed middel is om te leren aanschouwen, te reflecteren en te analyseren. Verder in dit onderzoek zal kunsteducatie gedefinieerd worden.

Door een breed aanbod van kunsteducatie leren kinderen een open blik te creëren, om te gaan met flexibiliteit en krijgen daarmee meer inzicht in zichzelf en anderen. Volgens de onderzoeker kan ieder individu hiermee de wereld een stukje mooier maken en dát zou een mooi bijkomend voordeel zijn. De onderzoeker zegt hiermee niet dat er geen andere mogelijkheden zijn om vaardigheden aan te leren, maar zij denkt dat kunsteducatie een wezenlijk aandeel heeft tot zelfontplooiing en daarmee een open blik op de wereld om ons heen. En ja, er zal zeker ook weerstand ontstaan, kunsteducatie heeft niet bij iedereen een voorkeurspositie en dat is ook oké. Maar de onderzoeker vindt het wel belangrijk dat ieder kind met kunsteducatie in aanraking moet kunnen komen om zelf te ervaren wat kunsteducatie voor haar of hem kan betekenen. Zodat een kind de ruimte krijgt daar eigen keuzes in te maken en leert te begrijpen waarom een ander andere keuzes maakt.

In Nederland is in het curriculum van het primair onderwijs opgenomen dat alle leerlingen in aanraking moeten komen met vormen van kunst- en cultuuronderwijs (SLO, n.d.-b). Op dit moment worden deze SLO kerndoelen herzien voor het primair- en voortgezet onderwijs. In het advies van curriculum.nu ("Curriculum.nu," n.d.) wordt toegelicht wat er van kunst en cultuureducatie geleerd zou moeten worden. De kennis en vaardigheden voor kunstonderwijs worden toegelicht. Hoe je dit doet als school doet, binnen welke frequentie, continuïteit en met wie je dit regelt is afhankelijk van de ambitie van de school.

Waar te beginnen?

Wat de onderzoeker betreft bij diegene die echt het verschil kan maken in het beleid van de school: De schoolleider. Dit onderzoek richt zich daarom speciaal op de schoolleiders van het primair onderwijs.

1.1 Doelstelling

Dit onderzoek streeft ernaar te onderzoeken of het mogelijk is om door een kunstervaring invloed uit te oefenen op de motivatie voor kunst van de schoolleider.

Hypothesen

- Een schoolleider maakt het verschil binnen zijn/haar team. Hij/zij heeft invloed op de keuzes die gemaakt worden binnen zijn/haar onderwijsprogramma.
- Een betekenisvolle ervaring met kunst maakt dat je ermee verbonden voelt.
- Een positieve kunstervaring met gelijkgepositioneerden draagt bij aan versterking van kunsteducatie binnen zijn/haar onderwijsprogramma.
- Het delen van ervaringen met collega schoolleiders, het gesprek over de waarde van kunsteducatie en de rol van de schoolleider geeft inspiratie en nieuwe persoonlijke inzichten verbondenheid.
- Er is behoefte aan netwerkvorming met schoolleiders binnen het primair onderwijs.

1.2 Aanleiding

Evenwicht

Het onderwijs is niet meer in evenwicht (Biesta, 2015). In zijn boek *Het prachtige risico van onderwijs* geeft Biesta -vrij vertaald- aan dat het holistische beeld van onderwijs niet in evenwicht is. De nadruk ligt teveel op leren en te weinig op persoonlijke ontwikkeling en op de vorming binnen de maatschappij. De manier/het systeem waaronder onderwijs nu is ingericht lijkt niet overeen te komen met wat we verwachten van de leerling voor de 21e eeuw. Kunsteducatie of zoals Biesta in *Door kunst onderwezen willen worden* het aangeeft; is het de kunst en de educatie die steeds meer lijkt te verdwijnen binnen het onderwijs. Terwijl kunst juist de leerling kan tonen in de wereld te staan. Met het hart en handen, reps. voelen en willen. Het onderwijs zou in evenwicht gebracht moeten worden. Het gaat hier dan vooral om wat wil je kinderen onderwijzen en hoe wil je dat doen? Welke visie op onderwijs ligt hier aan ten grondslag?

Autonomie

De basisschool moet zich houden aan het curriculum en de SLO doelen (SLO, n.d.-a) maar zijn autonoom in het bepalen van speerpunten en prioriteiten. De rol van de schoolleider is groot bij visie- en beleidsvorming op zijn/haar school. Hij of zij heeft met verschillende partijen en belangen te maken: leerlingen, team, ouders, collega schoolleiders, schoolbestuur en de overheid die ook de benodigde (financiële) middelen ter beschikking moet stellen. Invoering van kunsteducatie in het curriculum van de school vraagt om visie van de directeur en om draagvlak binnen het team.

1.3 Probleemstelling

Ambities en dan...

Binnen het professionele werk van de onderzoeker als cultuurcoach ziet zij een diversiteit van hoe scholen omgaan met kunsteducatie binnen het curriculum van de school. Deze scholen in haar huidige en voormalige werkgebied doen allemaal mee aan de Landelijke regeling Cultuureducatie met Kwaliteit (Rijksoverheid, z.j.).

De regeling Cultuureducatie met Kwaliteit richt zich op drie pijlers:

1. bevordert de kwaliteit van cultuuronderwijs;
2. bevordert deskundigheid bij groepsleerkrachten en kunstvakdocenten;
3. bevordert een duurzame relatie tussen school en de culturele omgeving.

In Brabant heeft de provinciale kunstinstituut Kunstloc -als penvoerder voor de uitwerking van de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit- de De CultuurLoper ontwikkeld (Kunstloc&Erfgoedbrabant z.j.). De CultuurLoper is een programma waar scholen met kunsteducatie aan de slag gaan waarbij de zin continue centraal staat:

‘Dit willen wij onze leerlingen meegeven naar Zo gaan we hieraan werken’

De CultuurLoper cultuurcoach begeleidt de school in het zetten van de stappen zodat de scholen toe kunnen werken naar verbetering van kwaliteit van cultuureducatie en waar opbouw en samenhang van culturele activiteiten past binnen het curriculum van de school. De begeleiding van de cultuurcoach bestaat uit advisering, stimulering en coaching. Doordat de schoolleiders die aan dit onderzoek hebben meegedaan meedoen aan de CultuurLoper hebben ze allemaal hun culturele ambities uitgesproken over wat ze hun leerling in acht schooljaren aan cultureel rugzakje willen meegeven. Deze ambities worden in eerste instantie uitgesproken door de schoolleider en de Interne Cultuur Coördinator. Vervolgens worden deze ambities voorgelegd aan de groepsleerkrachten, regelmatig is dit in combinatie met één en soms meerdere teamscholingen zodat daarna een stappenplan gemaakt kan worden. De stappen binnen de CultuurLoper gaan verder, maar voor dit onderzoek zijn die stappen niet relevant.

In de praktijk zijn er na het vastleggen van de ambities en de activiteiten die daarop volgen vaak grote verschillen zichtbaar tussen scholen: daar waar toegewerkt wordt om kunst- en cultuureducatie onderdeel te laten zijn van de onderwijsplannen tot waar het blijft bij het projectmatig werken of losse activiteiten ondanks dat de ambities vaak verder reiken. Op zich is dit logisch omdat iedere school anders is georganiseerd en de vrijheid heeft in het bepalen van haar speerpunten.

In september 2019 publiceerde het LKCA een artikel van Zernitz (2019) waarbij het belang van de betrokkenheid van een schoolleider bij cultuureducatie wordt onderschreven. Wat hier onder andere uit interviews naar voren kwam is dat schoolleiders eenpitters zijn en een

behoefte hebben aan een netwerk van schoolleiders om bij elkaar in de keuken te kijken en van elkaar te leren hoe zij cultuuronderwijs inpassen binnen het onderwijsprogramma (Zernitz, 2019).

Deze onderzoeken richten zich op schoolleiders en brengt dit onderzoek naar de volgende onderzoeksvragen.

1.3 Onderzoeksvraag

Hoofdvraag

In hoeverre kan een Art Based Learning ervaring bijdragen aan het betekenisvol maken van het begrip kunst voor schoolleiders in het primair onderwijs binnen de Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) regeling?

Deelvragen

Deze vraag wordt in dit onderzoek beantwoord in vier deelvragen:

1. Kan de persoonlijke motivatie voor kunst worden vergroot door Art Based Learning?
2. Hoe wordt kunsteducatie binnen CMK-scholen ingezet?
3. Leidt een ervaring met Art Based Learning bij schoolleiders tot meer begrip voor het betekenisvol maken van kunst?
4. Kan een masterclass Art Based Learning met schoolleiders leiden tot het voortzetten van inspiratiebijeenkomsten?

Topics

kunsteducatie - creativiteit - motivatie - autonomie - verbondenheid - ervaren - verbeelding - competentie - persoonlijke ontwikkeling - Art Based Learning

2. THEORETISCH KADER

2.1 De positie van kunsteducatie

Doel

In dit hoofdstuk wordt het antwoord gegeven op deelvraag één:

Hoe wordt kunsteducatie binnen de Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) scholen ingezet?

Hier wordt beschreven wat de waarde kunsteducatie is, welke rol kunsteducatie heeft binnen het onderwijs en hoe dit bevorderd wordt door rijksoverheid. Vervolgens wordt er gesproken over de autonomie voor het maken van beslissingen binnen schoolteams. De reden om voor deze onderbouw te kiezen is waarom het opwaarderen van kunsteducatie binnen onderwijsprogramma's van belang kan zijn.

Wat is kunsteducatie?

Alle vormen van educatie (leren) waarbij kunst en/of kunstzinnige middelen als doel of als middel worden ingezet. Kunsteducatie kan zowel kunst gericht, persoonsgericht als maatschappijgericht zijn. De rol van de leerling wisselt voortdurend tussen actief, receptief of reflectief. De gedachte van De Botton & Armstrong (2014) dat kunst een gereedschap is sluit hierbij aan, een gereedschap vergroot immers de vaardigheden op lichamelijk, geestelijk en sociaal vlak. De holistische tekortkomingen binnen het onderwijs kunnen door kunsteducatie in evenwicht gebracht worden (Biesta, 2015).

Waarom al beginnen met kunsteducatie binnen het primair onderwijs?

Het primair onderwijs is het eerste instituut dat kinderen onderwerpt aan onderwijs. Hier begint de basis voor deelname aan onze maatschappij. Dit schreef de Amerikaanse filosoof, psycholoog en pedagoog John Dewey aan het begin van de 20e eeuw (Berding, 2007). Kinderen zijn lerende wezens en zijn ontvankelijk voor wat hun omgeving te bieden heeft. De diversiteit onder kinderen is groot, ieder kind leert anders. Hoe jonger hoe beter is tegenwoordig het devies wanneer het gaat om de vraag wanneer kinderen het beste met kunst in aanraking kunnen komen. Van Loon (2007) haalt Nagel en Ganzeboom aan die in 2003 in een onderzoek constateerden dat kunsteducatie beter geconcentreerd kan worden in het basisonderwijs dan in het voortgezet onderwijs, omdat een in de vroege jeugd gewekte belangstelling een leven lang blijft voortbestaan. En naarmate het eerste cultuurbezoek op jongere leeftijd heeft plaatsgevonden, des te frequenter het latere cultuurbezoek zal plaatsvinden volgens Nagel in 2004 (Van Loon, 2007).

Landelijk beleid voor kunsteducatie

Uit het trendonderzoek Cultuur in de Kanteling (Tal & Munster, 2015) komt naar voren dat kunst- en cultuuronderwijs steeds meer aandacht krijgt de komende jaren. Minister Bussemaker heeft in haar beleidsplan Ruimte voor Cultuur 2017-2020 (Bussemaker, 2015) opgenomen dat cultuureducatie beschikbaar moet zijn voor alle kinderen. Het onderwijs krijgt hiermee de opdracht om onderwijs te verbreden met cultuuronderwijs. Deze opdracht is een vervolg op het in 2012 opgestarte onderwijsprogramma Cultuureducatie met Kwaliteit. Daarmee is een goed begin gemaakt om kinderen kennis te laten maken met kunst en cultuur. In de volgende beleidsperiode 2020-2024 wordt de regeling met vier jaar verlengd. Scholen die meedoen aan de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit hebben binnen hun culturele ambities gekozen voor een of meerdere doelstellingen uit deze regeling (Rijksoverheid, z.j.). Uit tussentijdse evaluaties die de minister van Onderwijs liet uitvoeren (Beerten, Beckmann, Berendse, Meijer & Van Velsen, 2015) blijkt dat cultuuronderwijs een integraal onderdeel zou moeten zijn van het curriculum, maar dat dit nog niet altijd het geval is. Om cultuuronderwijs een structurele plaats te geven in het curriculum van de scholen zijn directies uiteindelijk zelf aan zet. Maar wat is daar dan voor nodig?

De rol van de schoolleider

De schoolleider stelt samen met met zijn/haar team de visie van de school vast. Onderwijsvisie en onderwijspraktijk dienen op elkaar aan te sluiten. Uit onderzoek (Potters et al., 2016) blijkt dat een gedragen visie op waartoe het onderwijs dient in relatie tot kunsteducatie van belang is voor verduurzaming van kunsteducatie binnen het onderwijsprogramma. Niet alleen binnen het programma maar iedereen die hierbij betrokken is: groepsleerkrachten, directie, schoolbestuur, onderwijsondersteunend personeel, kinderen en ouders. En Beerten et al. (2015) concluderen dat de inzet van cultuureducatie sterk afhankelijk is van de mate van betrokkenheid van de schoolleider of interne cultuurcoördinator. Uit de Monitor Cultuureducatie Primair Onderwijs 2017-2018 lijkt een stijgende lijn te zijn in draagvlak voor cultuuronderwijs ten opzichte van 2015-2017 onder directie en groepsleerkrachten. Uit deze monitor komt ook naar voren dat het draagvlak voor cultuuronderwijs onder directie hoger ligt dan onder groepsleerkrachten resp. 65% - 32% (Nooij et al., 2018)

Vrijheid van de groepsleerkracht

De ruimte die een groepsleerkracht heeft om onderwijs vorm te geven door: zelf te denken, te oordelen en te handelen en daardoor het juiste te kunnen doen is steeds kleiner geworden door de afrekencultuur in de vorm van inspectie, controle en leeropbrengsten. Het is een cultuur met weinig begrip voor complexe problemen waarmee leraren in het hedendaagse onderwijs te maken krijgen (G. Biesta & Bot, 2017).

De meest optimale situatie ontstaat wanneer capaciteit, cultuur en structuur allemaal samen vallen en de neuzen dezelfde richting op wijzen. Daar waar gezegd wordt dat de verantwoordelijkheid en vrijheid voor inrichting van het onderwijs bij de groepsleerkracht

ligt, wordt topdown afgerekend op prestaties. De manier van lesgeven is sterk verweven met de individuele en biografie van de groepsleerkracht. De manier waarop zij zelf gevormd zijn op school maar ook in hun leven, spelen een belangrijke rol in hoe zij in het leraarschap staan. Dit onderzoek gaat er van uit dat dit ook geldt voor hoe schoolleiders in hoe zij in hun leiderschap staan.

Transitie

Hoogleraar Jan Rotmans (2017) verhaalt dat een cultuuromslag gaande is waarbij we terug moeten naar autonomie bij de mens. In de 19e eeuw zijn maatschappelijke stelsels bedacht die voor iedereen golden en nog gelden, het collectivisme. Het fundamentele collectivisme verwijst naar de macht van de staat over het individualisme. Dit collectivisme principe is aan het verschuiven naar het gepersonaliseerde door een beweging van onderaf door het individu er is een behoefte aan ongelijkheid. Immers: als je iedereen gelijk behandelt, krijg je ongelijkheid (Rotmans, 2017). Deze transitie is gaande, zij het langzaam, maar zo gaat dat bij transities, dit kan wel tien jaar duren. We moeten terug naar de menselijke maat, naar autonomie. Kunsteducatie bevordert het autonome denken en handelen. Dit onderzoek gaat niet in op collectiviteit binnen het onderwijs als cultuur, capaciteit en structuur, maar richt zich op het individu met betrekking tot de mogelijke beïnvloeding van motivatie voor kunst en dan met name bij de schoolleider. Een vervolgonderzoek zou kunnen zijn het meten van de impact van de methode Art Based Learning op de visie voor kunsteducatie bij de schoolleiders.

Vaardigheden

Kunsteducatie speelt in op de diversiteit en is van wezenlijk belang voor de ontwikkeling en de creativiteit van een kind (SLO, n.d.-a). Creativiteitsontwikkeling is belangrijk omdat het de manier van denken stimuleert, het aanzet tot het bedenken van nieuwe ideeën en het ruimte geeft te verbeelden en te conceptualiseren. Tot slot doet creativiteitsontwikkeling een beroep op het analyserend vermogen. Het proces creativiteitsontwikkeling zorgt ervoor dat een leerling vaardigheden en competenties ontwikkelt en zijn eigen leerproces kan vormgeven. Veel onderzoeken geven aan dat kunsteducatie een bijdrage levert aan een evenwichtige ontwikkeling binnen cognitieve vaardigheden, sociale vaardigheden en creërende vaardigheden (Biesta, 2015); (Potters, Hulshof-Greving, & Scheepers, 2016); (Schnabel, 2016). Precies zoals John Dewey 100 jaar geleden al het inzicht had. Het kind is een onderdeel van het geheel op gelijkwaardig niveau. Het onderwijs is een maatschappij in het klein en geen los deel binnen het leven van een kind. De schoolervaringen staan niet los van andere ervaringen die een kind opdoet.

2.2 Kan de motivatie voor kunst worden beïnvloed?

Doel

Dit hoofdstuk geeft een antwoord op deelvraag één:

Kan de persoonlijke motivatie voor kunst worden vergroot door Art Based Learning?

In dit hoofdstuk wordt vanuit verschillende theorieën gekeken wat motivatie is en wat nodig is om de intrinsiek motivatie te bevorderen.

Transformatie en gedragsverandering

Dit onderzoek gaat over de mogelijke beïnvloeding van intrinsieke motivatie voor kunst bij de schoolleider, door hem of haar uit te nodigen mee te gaan naar een tentoonstelling en daar met gelijkgestemde groepsleiders de methode Art Based Learning te ervaren. Art Based Learning laat de deelnemer een artistieke reis ervaren vanuit een persoonlijke vraagstelling en aan het einde worden de ervaringen met elkaar gedeeld. Later in dit onderzoek zal de methode Art Based Learning verder toegelicht worden. Door deze individuele- en groepservaring is de onderzoeker benieuwd wat dit teweeg brengt bij de schoolleider individueel en mogelijk ook in groepsverband. Wellicht dat kunst -op een relatief eenvoudige manier als de methode Art Based Learning- grote invloed kan hebben en een (kleine) transformatie bij de schoolleider voor haar of zijn schoolplannen tot stand brengt. Een transformatie dient volgens Bommerez & Van Zijtveld (2001) van binnenuit te komen: zien -voelen- doen. Hij zegt dat je een proces van verandering eerst zelf moet leren en ervaren en dit dan pas in de organisatie kan uitrollen. Een transformatie moet je faciliteren. Overigens geeft Bommerez aan dat je voor een transformatie zes maanden nodig hebt. Dit zou kunnen betekenen dat een eenmalige interventie met Art Based Learning geen invloed zou betekenen. Daarentegen hebben Wierdsma & Swieringa (2011) onderzocht dat gedragsverandering alleen kan plaatsvinden door verandering van structuren of systemen. Professionals willen van nature werken vanuit hun intrinsieke toewijding om vakmanschap en kwaliteit te leveren. Daarbij is zelfsturing, autonomie en verantwoordelijkheid belangrijk voor een veranderende organisatie.

Zelfdeterminatietheorie

Nu gaat dit onderzoek niet over een veranderende organisatie maar wel over autonomie van het individu met betrekking tot de waarde voor kunst (en kunsteducatie binnen de school). Autonomie, competentie en behoefte aan verbondenheid worden door Ryan & Deci in hun ontwikkelde Zelf-Determinatietheorie (Broeck van den, Vansteenkiste, Witte de, Lens, & Andriessen, 2009) genoemd als de drie fundamentele behoeften voor motivatie:

Autonomie	-> de behoefte om vrij te kunnen zijn en zelf je koers te kunnen bepalen;
Competentie	-> het gevoel dat je iets kunt;
Verbondenheid	-> erbij horen, geaccepteerd worden door anderen.

De mate van motivatie draait om het waarom iemand besluit tot een activiteit te komen (Sheldon, 2009) Ryan & Deci maken onderscheid in verschillende typen van motivatie:

A- motivatie	->	niet gemotiveerd
Extrinsieke motivatie	->	beloning, dwang van buitenaf
Geïntrojecteerde motivatie	->	dwang is van jezelf
Geïdentificeerde motivatie	->	je ziet het nut ervan in
Intrinsieke motivatie	->	je wilt dit vanuit jezelf, het is betekenisvol

Wanneer je intrinsiek gemotiveerd bent, ga je vol overgave in op de activiteit. Je verkent je huidige vaardigheden en raakt in een flow (Sheldon, 2009). Dit is belangrijk omdat activiteiten die door intrinsieke motivatie tot stand komen leiden tot betere resultaten én prestaties. De informatie wordt beter opgenomen en geïntegreerd en er wordt bij intrinsieke motivatie meer doorzettingsvermogen getoond (Pligt van der & Vliek, 2018).

Intrinsieke motivatie is ook kwetsbaar als deze ondermijnd wordt door beloning, tijdsdruk en ongegronde regels. Dit maakt dat een activiteit minder interessant wordt. De manier waarop, het hoe, lijkt van belang te zijn voor het verhogen van de intrinsieke motivatie (Pligt van der & Vliek, 2018).

Volgens Ryan en Deci (Broeck van den et al., 2009) kan autonome (studie)motivatie bij leerlingen bevorderd worden door schooldirecties, groepsleerkrachten en ouders indien ze autonomie-ondersteunende maatregelen nemen in de klas en op school. Immers een autonomie- ondersteunend klimaat verhoogt de autonome motivatie. Dit is onder leerlingen en studenten uitgezocht. De vraag is of Art Based Learning een autonomie ondersteunende methode kan zijn bij schoolleiders om de intrinsieke motivatie voor kunst te verhogen. Immers bij de methode Art Based Learning wordt uitgegaan van een persoonlijke betekenisvolle vraag en het delen van ervaring in groepsverband met collega schoolleiders. Daarnaast wordt er een beroep gedaan op de vrijheid van verbeeldingskracht en creativiteit.

Dit lijkt best wel wezenlijk want eigenlijk alle onderzoeken wijzen uit dat gedrag vanuit een autonome motivatie ontzettend belangrijk is. Het ondersteunen van autonome motivatie heeft een directe relatie met verhoogd welzijn en het stimuleert individuen om zichzelf duurzaam te ontwikkelen. Maar ook zaken zoals leerprestaties, productiviteit, duurzame gedragsverandering, betrokkenheid, pro activiteit, baan tevredenheid, het voorkomen van burn-out en stressklachten en ga zo maar door. Ofwel het lijkt erop dat intrinsiek gemotiveerde uitingen leiden tot betere prestaties én tot meer geluk (Sheldon, 2009).

Wildschut (2017) spreekt in zijn boek *Psychologie van gedrag in organisaties* over een motivationele toestand. Dit betekent dat emoties direct invloed hebben op het gedrag van iemand. Dit effect van het gedrag heeft invloed op de vorming van overtuigingen en de besluitvorming. Alle redenen dus om te onderzoeken of via onderzoek autonome motivatie ondersteund kan worden door Art Based Learning.

Art Based Learning

Autonomie, creativiteit, verbeelding en tijd zijn ingrediënten die maken dat het leren van kunst in plaats van over kunst een persoonlijke diepgang krijgen. Hoogleraar dr. Jeroen Lutters (2013) heeft de methode Art Based Learning ontwikkeld waarbij hij kunst als kennisbron centraal zet. Het gaat hier om een kunstbeoefening die uitgaat van een persoonlijk onderzoek door kunst. Deze artistieke methode is in eerste instantie ontwikkeld voor het voortgezet onderwijs.

Kenmerkend voor deze methode is de persoonlijke input- en output maar ook het dialoog aangaan met een kunstwerk en het delen van de persoonlijke en artistieke reis met anderen. Of zoals Lutters (2015) dat zelf aangeeft: kunstproductie als onderzoeksmethode. In dit hoofdstuk worden de onderdelen autonomie, creativiteit, verbeelding en tijd vanuit het perspectief van Art Based Learning toegelicht. Dit vanwege het feit dat deze onderdelen ook van belang zijn bij het verhogen van intrinsieke motivatie.

Autonomie

De methode Art Based Learning staat het autonome karakter van de deelnemer centraal waarbij er ruimte is voor het ontdekken van een nieuwe werkelijkheid. Art Based Learning gaat niet over de representatie van de kunst, maar laat je interpreteren en zelf creëren door kunst. Biesta (2015) noemt dit ook de emancipatie van de lerende in zijn boek *Het prachtige risico van onderwijs*. De kunst wordt niet uitgelegd of toegelicht, maar de kunst wordt door een innerlijk proces ontdekt. Het op deze manier van ervaren van de kunst is een belangrijk onderdeel voor nieuwe persoonlijke en/of maatschappelijke inzichten.

Uit eigen onderzoek onder vier musea in Noord-Brabant blijkt dat bij één museum de methode Art Based Learning structureel wordt toegepast. Een ander museum kent de methode maar past deze bewust niet toe, omdat zij juist willen dat het publiek op de hoogte wordt gebracht van de achterliggende gedachten van de kunstenaars in relatie tot de expositie. Art Based Learning is blijkbaar niet geschikt voor alle musea om als educatie in te zetten.

Creativiteit

Volgens Lutters (2015) is creativiteit het vormgeven van je eigen vrijheid waarin je je ongeloof opzij mag zetten. Het is een proces binnen een avontuur waarin je ook moet durven de vrijheid te nemen. Creativiteitsontwikkeling stimuleert het denken. Het zet aan tot het bedenken van nieuwe ideeën en het geeft ruimte te verbeelden en te conceptualiseren.

Verbeelding

Art Based Learning daagt je tijdens het proces continu uit de verbeelding de vrije loop te laten gaan om tot een diepere onderlaag te komen waar volgens de onderzoeker ook de innerlijke motivatie zit. Lutters (2015) noemt het werken vanuit de verbeelding 'the possible world'. De functie van verbeelding is van groot belang voor onze ontwikkeling. Yuval Noa Harari (2017) beschrijft mooi hoe de mens zich in miljoenen jaren zich heeft ontwikkeld om te kunnen verbeelden. Zelfs zover dat we ons zaken kunnen verbeelden die er biologisch

gezien niet zijn. Binnen het (primair) onderwijs is kunst nog te veel op fantasieloze basisbeginselen gericht (Lutters, 2015). Art Based Learning is een creatief artistieke vorm van denken, de kunst is daarbij de kennisbron. Lutters hoopt dat kunst weer als volwaardig onderdeel van een geïntegreerde vorm van denken beschouwd kan gaan worden.

Tijd

Tijd is een belangrijke factor in het creatieve proces zoals Joke Hermsen (2009) in haar boek *Stil de tijd* beschrijft. Ze maakt het verschil tussen kloktijd en innerlijke tijd. De kloktijd is gebaseerd op economische motieven. De maatschappij draait op kloktijd, alles 'op uur en tijd'. Innerlijke tijd geeft ruimte aan creativiteit door tijd te nemen, na te denken, om niet te denken, om vanuit een passie totaal de tijd te vergeten. Deze innerlijke tijd en zelfonderzoek verhoogt de intrinsieke motivatie (Pink, 2016) en geeft ruimte tot nieuwe ideeën, nieuwe verbindingen en nieuwe inzichten. Jeroen Lutters beschrijft de tijd niet expliciet, wel is de methode gebaseerd op een vertraagde tijd om diepgang en ervaring de ruimte te geven. Rass (2016) heeft ondervonden dat de methode Art Based Learning een positieve uitwerking heeft op leerlingen uit het middelbaar onderwijs dankzij deze 'vertraagde' tijd in het proces. Wel is van de deelnemer een mate van nieuwsgierigheid en empatisch vermogen nodig om open te staan voor een nieuwe ervaring.

Doel methode Art Based Learning

De methode Art Based Learning heeft als primair doel de ontwikkeling van creativiteit. In vier stappen brengt deze methode een persoonlijke betrokkenheid met een kunstwerk tot stand door middel van verbeelding. Hiermee draagt Art Based Learning bij aan een persoonlijke ontwikkeling.

Voorwaarden

In principe kan Art Based Learning worden toegepast op alle kunstvormen: beeldend, muziek, literatuur, foto/film/media, dans en theater. Dit onderzoek richt zich op de beeldende kunst binnen een museale context. In deze museale context gaat de onderzoeker ervanuit dat kunst per definitie een bepaalde kwaliteit heeft. Bamford heeft in 2007 onderzocht dat niet alle kunsteducatie bijdraagt aan het gewenste effect. Bij slechte educatie kan het zelfs nadelig uitpakken. Haar conclusie is dat kunsteducatie, mits van goede kwaliteit, ervoor zorgt dat een kind zich zo optimaal mogelijk kan ontwikkelen en exploreren. Dit onderzoek gaat er van uit dat dit ook geldt voor volwassenen. Verder is het een pré voor het uitvoeren van de methodiek dat de deelnemers een ruime keuze hebben in aantal kunstwerken. Dit mogen schilderijen, objecten, installaties of videoprojecties zijn.

De methode in vier stappen

Om Art Based Learning te ervaren zijn er vier essentiële stappen om te doorlopen.

1. De deelnemers wordt aan het begin gevraagd een existentiële vraag voor zichzelf op te schrijven. Hoe dieper men in deze vraag zakt, hoe groter het effect wordt. Voor

deze opdracht wordt ongeveer tien minuten gerekend. Vervolgens wordt de deelnemers gevraagd de vraag op de achtergrond te schuiven. Bij stap vier is deze vraag weer nodig. Vervolgens wordt de deelnemers gevraagd door de tentoonstelling te lopen en deze licht te scannen. Vanuit intuïtie worden de deelnemers naar een kunstwerk geroepen. Dat hoeft niet het mooiste of aansprekendste kunstwerk te zijn voor de deelnemer. Puur op gevoel kiest het kunstwerk de deelnemer. Afhankelijk van de grootte van de tentoonstelling wordt hier ook ongeveer tien minuten voor gerekend. Bij het gekozen kunstwerk gaat de deelnemer aan de slag met stap twee.

2. De deelnemer gaat nu het gekozen kunstwerk uitgebreid objectief onderzoeken (twintig minuten). Lutters spreekt in deze fase over 'speaking object'. De deelnemer gaat het kunstwerk uitgebreid ontleden. Hij/zij laat het kunstwerk vertellen en schrijft dit op, of maakt foto's en/of tekeningen.
3. Stap drie noemt Lutters de 'possible world' nu mogen de deelnemers vrij gaan verbeelden, vanuit hun zintuigen, herinneringen, associaties enz. (30 minuten) Alles wat bij de deelnemer opkomt schrijft hij/zij op en is goed én van waarde.
4. Tenslotte wordt de deelnemers gevraagd 'uit' het schilderij te stappen en te overdenken wat hij/zij heeft meegemaakt. Gaf het een inzicht in de vraag bij vraag 1? In tweetallen wordt in ongeveer 15 minuten de reiservaring uitgewisseld waarbij het niet noodzakelijk is de vraag bij stap 1 bij de ander kenbaar te maken. Vervolgens wordt er gezamenlijk afgesloten en worden ervaringen van de methode Art Based Learning uitgewisseld.

Wanneer de vier stappen zijn doorlopen, gaat de onderzoeker het moment gebruiken om met de doelgroep van dit onderzoek: de schoolleiders in gesprek te gaan over wat Art Based Learning betekent voor een mogelijk vervolg. Voor de vorm van dit gesprek is gekozen voor socratisch gespreksvoering. Dit onderzoek gaat niet over socratisch gespreksvoering, maar voor een mogelijk vervolgonderzoek lijkt het de onderzoeker een essentiële vraag.

Socratisch gesprek met schoolleiders

Om een verdiepend gesprek met de schoolleiders aan te gaan is gekozen voor een socratische gespreksvoering met als doel:

- Benoemen van de waarde van kunsteducatie voor leerlingen - team
- Benoemen van de rol van de schoolleider binnen team - bestuur met betrekking tot kunsteducatie

Een socratisch gesprek is een filosofisch gesprek waarbij opvattingen uit het leven besproken worden. Uitspraken worden getest op waarde waarbij het spanningsveld van argumentatie en verbeeldingskracht wordt opgezocht (Kessels, 2006).

Het socratisch gesprek vond aansluitend plaats op de Art Based Learning masterclass met schoolleiders onder leiding van Wilma van Esch (van Esch, z.d.).

3. OPZET VAN HET ONDERZOEK

Onderzoeksmethode

Kwalitatief onderzoek is volgens Verhoeven (2014) onderzoek naar een totaal holistisch beeld. Ervaring en belevingswereld van de onderzochte is een onderdeel van het onderzoek. De waarde hiervan ligt bij de betekenis van de onderzochte. Dit onderzoek is een actieonderzoek zoals Baarda (2013) dit omschrijft. Bij actieonderzoek wil de onderzoeker veranderingen aanbrengen in de situatie (1), het onderzoeken van mogelijkheden (2), het ontwerpen van nieuwe perspectieven (3) en het uittesten daarvan in de praktijk (4) (Baarda, 2013 pag. 58).

1. Verandering aanbrengen in de situatie is in dit onderzoek van persoonlijke aard. In dit geval gaat het om de motivatie voor kunst bij de schoolleider.
2. Het onderzoeken van mogelijkheden richt zich op het effect van de methode Art Based Learning.
3. Het ontwerpen van nieuwe perspectieven zit op voorhand niet in dit onderzoek. Het zou wel een uitkomst kunnen zijn van het onderzoek als de visie van de schoolleider wordt aangescherpt. Een andere uitkomst kan zijn het voortzetten van netwerkbijeenkomsten.
4. De testfase is een combinatie van de bevindingen uit:
 - a. de vijf interviews met de schoolleiders;
 - b. de Art Based Learning masterclasses: acht controlegroepen in totaal 69 deelnemers;
 - c. de masterclass met de schoolleiders (acht deelnemers waarvan vijf schoolleiders) met aansluitend het socratisch gesprek.

Bij actieonderzoek geeft Baarda aan dat het probleem eerst met betrokkenen wordt besproken en naar oplossingen wordt gezocht.

Voor het actieonderzoek zijn de volgende stappen doorlopen:

1. Theoretische onderbouwing gebaseerd op de deelvragen om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden.
2. Interviews met schoolleiders
3. Analyse interviews.
4. Masterclasses Art Based Learning met controlegroepen inclusief vragen vooraf en evaluatievragen.
5. Masterclass Art Based Learning met de focusgroep: de schoolleiders aansluitend een socratisch gesprek
6. Analyse masterclasses Art Based Learning
7. Analyse socratisch gesprek
8. Reflectie en toetsing met experts.

Focusgroep

Baarda (2013) spreekt van onderzoekseenheden of respondenten op het moment dat iemand bevraagd en/of geobserveerd wordt. Soms is deze scheidslijn moeilijk te maken. Binnen dit onderzoek is gekozen voor een gerichte onderzoeksgroep. Volgens Baarda (2013) valt deze groep onder typerende gevallen, wat wil zeggen dat de respondenten gelijkenissen met elkaar hebben. In dit onderzoek zijn dat schoolleiders waarvan twee mannelijke en drie vrouwelijke schoolleiders die op basisscholen in Noordoost Brabant werken. De schoolleiders hebben de leeftijd tussen 35 en 60 jaar. De scholen waar zij werkzaam zijn hebben bewust gekozen voor Cultuureducatie met Kwaliteit en werken met De CultuurLoper. De schoolleiders zijn bij deze keuze actief bij betrokken geweest. Een aantal scholen zijn openbaar, een aantal niet streng katholiek. Vier van de schoolleiders zijn of waren werkzaam binnen het werkgebied van de onderzoeker. Eén schoolleider werd getipt door Kunstloc. De onderzoeker kende deze laatste schoolleider nog niet.

4. UITVOERING VAN HET ONDERZOEK

Het onderzoek in de praktijk bestaat uit twee delen interviews (4.1) en een praktijkonderzoek (4.2.) Het praktijkonderzoek bestaat uit twee acties: masterclass Art Based Learning met controlegroepen en de focusgroep (4.2.1) en een socratisch gesprek met de focusgroep (4.2.2). In dit hoofdstuk worden de methodes verantwoord voor de interviews, masterclass Art Based Learning en het socratisch gesprek om te komen tot een antwoord op deelvragen drie en vier:

- Leidt een ervaring met Art Based Learning bij schoolleiders tot meer begrip voor het betekenisvol maken van kunst?
- Kan een masterclass Art Based Learning met schoolleiders leiden tot het voortzetten van inspiratiebijeenkomsten?

4.1 Interviews

Uitnodiging

Allereerst zijn de schoolleiders telefonisch benaderd door de onderzoeker. Hen is gevraagd of ze open stonden voor een diepte interview. Vervolgens zijn afspraken via de mail bevestigd. In deze mail is ook nogmaals de opzet en intentie van het interview omschreven.

De gesprekken duurden allemaal ongeveer anderhalf uur. Alle vijf de gesprekken zijn opgenomen en getranscribeerd. Drie interviews zijn in alle rust gehouden. Twee interviews zijn een aantal keer verstoord door telefoon of iemand die een vraag kwam stellen.

Interview aanpak

In de periode van november 2017 zijn door de onderzoeker kwalitatieve individuele interviews afgenomen van vijf schoolleiders. Baarda (2013) geeft aan dat er bij individuele interviews de onderzoeker meer te weten kan komen over het denken en de gevoelens van de interviewer. Voor dit onderzoek was het van belang om de motivatie voor kunst bij de individuele schoolleider te achterhalen. Daarom is gekozen voor de structuur om openingsvragen te stellen aan de hand van een topiclijst en vervolgens door te vragen (Baarda, 2013). Daardoor is de onderzoeker meer te weten gekomen over de beweegredenen van de schoolleiders.

Codering

De codering Wester en Peters (in Baarda, 2013 p. 219)) is als volgt aangepakt: De getranscribeerde teksten zijn doorgelopen en gegroepeerd op thema's: waarde, norm, gedrag, intrinsiek, extrinsiek en wat is nodig. Dit is gedaan door woorden en zinnen te omcirkelen en alinea's te nummeren. Deze woorden en zinnen zijn vervolgens op grote

flappen geschreven om vervolgens de interviews in segmenten in te delen. Dit betekent dat de vijf interviews gericht zijn gecodeerd aan de hand van de structuur van de interviews. Aansluitend is de onderzoeker samenvattend gaan coderen per segment. De analyse heeft hiermee een iteratief proces doorlopen door een open codering door gericht- en samenvattend te coderen om vervolgens te reflecteren op de segmenten (Baarda, 2013). Vervolgens zijn de opvallendste woorden uit de interviews gebruikt voor de analyse. Via een kleurencode zijn conclusies getrokken uit deze analyse.

4.2 Praktijkonderzoek

4.2.1 Methode Art Based Learning

Omdat de onderzoeker het belangrijk vindt om de masterclass Art Based Learning goed te laten verlopen, heeft de onderzoeker gewerkt met controlegroepen. Deze controlegroepen hebben zoals Baarda (2013) dit beschrijft een maximum aan variatie van samenstelling.

In totaal hebben in de periode juli 2019 tot en met januari 2020 negen Art Based Learning masterclasses plaatsgevonden en begeleid door de onderzoeker. Aan deze masterclasses hebben in totaal zevenenzeventig deelnemers in de leeftijd van 21 tot 66 jaar meegedaan. Vijf deelnemers hiervan behoren tot de controlegroep voor het onderzoek. De meeste deelnemers van de controlegroep zijn bekende van de onderzoeker of zijn door deze bekende vanuit interesse meegekomen. De relaties tussen de onderzoeker en de deelnemers is gerelateerd aan werk van de onderzoeker als cultuurcoach bij Plaza Cultura, privé zoals vrienden, familie en kennissen en medestudenten van de Master Kunsteducatie. Een groot deel van de deelnemers is actief betrokken in de kunstwereld zowel werk gerelateerd (educatoren, curatoren, onderwijs) als vanuit interesse en persoonlijke motivatie voor kunst. Een ander deel (18 personen) bezoekt zelden een museum of is er nog nooit geweest en geeft aan niets met kunst te hebben. Deze laatste groep zijn werkzaam in de zorg/welzijn, landbouw of financiële sector. Het opleidingsniveau van de deelnemers varieert tussen LBO- tot Universitair geschoold

De masterclass met de focusgroep, bestond uit acht deelnemers waarvan de vier geïnterviewde schoolleiders en een vijfde schoolleider, een ICC-er en twee kunstaanbieders waarvan één de Master Kunsteducatie heeft afgerond en de ander is hier nog mee bezig (Zwolle). Één geïnterviewde schoolleider was vanwege ziektevervanging verhinderd.

Alle zevenenzeventig deelnemers hebben vooraf aan de mastersclass van de onderzoeker een vragenformulier gekregen via google form, negenzeventig deelnemers hebben deze lijst ingevuld. Deze vragenlijst met zeven vragen richtte zich op de waardeoriëntatie voor kunst (Lipsius, 2017) en daarnaast ook op de achtergrond van de deelnemer: de eerste kunstervaring die nog herinnerd werd en het belang van kunsteducatie.

Na de Art Based Learning masterclass hebben alle zevenenzeventig deelnemers een evaluatieformulier gekregen. Tweeënzestig deelnemers hebben deze evaluatie ingevuld. Deze

vragenlijst bestond uit zestien vragen. De vragen hadden betrekking op de ervaring van Art Based Learning (Lutters, 2015) en of de motivatie voor kunst is toegenomen volgens de Zelf-Determinatietheorie van Ryan & Deci (Broeck van den et al., 2009).

De eerste deelnemer van de controlegroep heeft na afloop haar Art Based Learning ervaring die zij beleefde als een reis, opgeschreven. Dit verhaal over de reis die zij maakte sterkte de onderzoeker om door te gaan met Art Based Learning als methode omdat deze methode, bij deze deelnemer, tot nieuwe inzichten leidde.

De antwoorden uit de evaluaties, zowel de open- als de gesloten vragen zijn verwerkt in cirkeldiagrammen per vraag, zie bijlage 1. Omdat de onderzoeker de ervaringen van de deelnemers zeker zo belangrijk vond dan de cijfers, zijn de digitale uitspraken van de deelnemers in de bijlage opgenomen ter ondersteuning van de cirkeldiagrammen.

Daarnaast heeft de onderzoeker tijdens alle masterclasses Art Based Learning foto's gemaakt om indrukken van de deelnemers te kunnen vastleggen.

Locaties

De locaties waar de masterclasses hebben plaatsgevonden waren divers. Vijf bijeenkomsten vonden plaats bij de Tentoonstellingsruimte Willem Twee in 's-Hertogenbosch. Eén bijeenkomst heeft plaatsgevonden bij Kunstlocatie Würth in 's-Hertogenbosch, twee bijeenkomsten bij Museum Jan Cunen in Oss en één bijeenkomst bij het Noord Brabants Museum in 's-Hertogenbosch. Deze locaties zijn gekozen vanwege de hoge kwaliteit van de kunstwerken, de diversiteit van de tentoonstelling en de prettige, rustige werkomgeving.

Foto: gemaakt door Dian Langenhuijzen bij Tentoonstellingsruimte Willem Twee in 's-Hertogenbosch d.d. 16 juni 2019

Positie onderzoeker

Binnen een kwalitatief onderzoek is de onderzoeker volgens Baarda (2013) vaak zelf het onderzoeksinstrument. In dit onderzoek is dat ook het geval. Volgens de zelfdeterminatietheorie van Ryan & Deci (Sheldon, 2010) is een autonomie-ondersteuning belangrijk bij het (intrinsiek) motiveren van anderen. De autonomie-ondersteuner heeft als doel de respondent te motiveren zonder hem of haar iets op te dringen. De objectiviteit van de onderzoeker komt hierdoor in het gedrang. Dit vanwege het feit dat de onderzoeker bekend is met de meeste respondenten en hun welwillendheid om mee te doen aan dit Art Based Learning onderzoek. Onder autonomie-ondersteuning worden een aantal aspecten benoemd hoe je als leider de groep kunt motiveren door het opbouwen van een relatie, door de eigenheid van de ander respecteren, door uit te leggen wat je gaat doen en waarom, door te werken vanuit gelijkwaardigheid, door interesse te tonen en tot slot structuur te bieden. De onderzoeker zal zelf de masterclasses van Art Based Learning begeleiden. Een open en nieuwsgierige houding van de deelnemers is belangrijk bij Art Based Learning. Vandaar dat de onderzoeker dit zal proberen te stimuleren. Nieuwsgierigheid prikkelen gaat volgens Van der Vorst (Potters & Lutke, 2018) over het opwekken van een gemis, een genoeglijk gemis. De methode Art Based Learning gaat niet letterlijk uit van een genoeglijk gemis, maar wel uit van een persoonlijke vraagstelling.

4.2.2 Methode socratisch gesprek

De derde activiteit met de focusgroep is het socratisch gesprek. Dit gesprek heeft plaatsgevonden meteen na de Art Based Learning masterclass en duurde een uur. Dit socratisch gesprek had als doelstelling de schoolleiders elkaar te laten inspireren en om op nieuwe ideeën te komen (Baarda, 2013, p. 153) voor invulling van kunsteducatie na de ervaring van Art Based Learning. Voor deze combinatie van de masterclass Art Based Learning en het socratisch gesprek is gekozen om een antwoord te krijgen op vraag drie en vier.

Leidt een ervaring met de methode Art Based Learning bij schoolleiders tot meer begrip voor het betekenisvol maken van kunst?

Kan een masterclass Art Based Learning met schoolleiders leiden tot het voortzetten van inspiratiebijeenkomsten?

Vervolgens ziet de onderzoeker dit socratisch gesprek ter oriëntering voor een mogelijk vervolgonderzoek. Tijdens het gesprek heeft de onderzoeker een observerende taak op zich genomen. Voor het begeleiden van het groepsgesprek op socratische wijze is Wilma van Esch gevraagd. Wilma heeft ervaring in het begeleiden van socratische gesprekken.

Tijdens het socratisch gesprek zat de groep zat in een ronde kring. Aan de hand van de hoofdvraag van dit onderzoek zijn er drie stellingen op een flap geschreven die in het midden op de grond kwam te liggen:

- Art Based Learning kan het begrip ‘kunst’ betekenis volmaken voor schoolleiders.

- Een Art Based Learning ervaring geeft schoolleiders meer inzicht in het betekenisvol maken van kunst voor kinderen.
- Art Based Learning beïnvloedt de waarde die schoolleiders hechten aan kunsteducatie.

Als groep zijn ze op onderzoek uitgegaan om te komen tot een nieuwe stelling.

Na de afsluiting hebben de deelnemers nog dezelfde dag een digitale evaluatie gekregen over dit socratisch gesprek. De evaluatie bestond uit ervaringsvragen en de meerwaarde om een gezamenlijk gesprek te voeren. Alle acht deelnemers hebben deze vragen ingevuld. Aan de hand van de evaluatie en het transcript van het socratisch gesprek is de analyse gemaakt. Het transcript is gecodeerd op waarde voor kunst, de rol van kunst, de invloed van Art Based Learning en de rol van de schoolleider.

5. ANALYSE ONDERZOEK

5.1 Analyse interviews

In dit hoofdstuk worden de analyses weergegeven per gecodeerd thema.

Waar liggen behoeftes?

Facilitering en controle van de overheid blijft nodig om kunsteducatie te waarborgen. Op stichtingsniveau is het stimuleren van creativiteit binnen kunst- en cultuuronderwijs (te) vrijblijvend en iedere school is autonoom om hier invulling aan te geven. Inspiratie opdoen met collega schoolleiders is welkom. Op teamniveau zou er een visie op leren moeten komen zodat kunst- cultuuronderwijs geïntegreerd wordt binnen het onderwijsprogramma. Waarbij het procesmatig werken voorop staat omdat dit kan leiden tot professionalisering.

De rol van kunst

Kunst wordt vaak gezien als cultuur ondersteuner en komt niet persé vanuit een intrinsieke motivatie, maar meer omdat het van de overheid moet of vanuit een andere niet intrinsieke reden. Kunst wordt overwegend als middel ingezet om creativiteit ontwikkeling te stimuleren. Er lijkt een kantelpunt omdat creativiteit als een machtig middel wordt gezien die de leerling verder kan brengen dan kennisoverdracht. Kunstonderwijs wordt ook ingezet op persoonlijke ontwikkeling als bezinning en kennismaken met andere culturen. Soms wordt genoemd dat de rol van kunst kan dienen om (ambachtelijke) vaardigheden aan te leren. Kunstonderwijs wordt vaak ondergebracht bij maatschappelijk gerelateerd thematisch onderwijs en is hiermee geen doel op zich wel wordt creativiteitsontwikkeling vaak als een doel benoemd. Kunsteducatie is overwegend geen doel op zich maar is een onderdeel om samenhang binnen het onderwijs te creëren om betrokkenheid bij de leerlingen te vergroten.

Wat is de waarde van kunstonderwijs

Cultuuronderwijs wordt als heel breed gezien, kunstonderwijs is hier een onderdeel van. De begrippen kunst, kunsteducatie, kunstonderwijs, cultuur, cultuureducatie cultuuronderwijs en creativiteitsontwikkeling worden door elkaar gebruikt. En creativiteitsontwikkeling is niet alleen voorbehouden aan kunst- en cultuureducatie. Wat kunst zou moeten brengen daarover zijn de geïnterviewden het bijna allemaal met

Rol van de ICC-er

De ICC-er zou in ieder geval intrinsiek gemotiveerd moet zijn voor kunst, dit is niet persé van belang voor de leidinggevende. De ICC-ers zijn de kartrekkers en hebben een organisatorische taak. Het zou mooi zijn als ze zich ook met inhoud gaan bemoeien vanuit de visie van de school. Dan zouden het pas goede ICC-ers zijn en zou de taak/bemoeienis van de leidinggevende hierin minder kunnen zijn.

Systemen

Er is weinig sturing vanuit de directie overleggen met betrekking tot invulling van kunstonderwijs. Invulling kunstonderwijs is meer leidend is vanuit de inspectie. Er is op stichtingsniveau wel een beleidsstuk, maar iedere school is autonoom om hier invulling aan te geven.

De CultuurLoper met haar culturele competenties en doelen helpen om kunst- en cultuureducatie op een ander niveau te brengen en vanuit een andere benadering. Dit helpt een methode los te laten, maar dat is nog wel heel moeilijk. De jongeren in het team zitten in het omdenken, de ouderen in het team zitten soms in het oude systeem. De leidinggevende probeert hier een balans in te krijgen waarbij wordt gezegd dat de leerkracht meer mag vertrouwen op haar/hem eigen ervaring en niet alleen onderwijsmethodes leidend te laten zijn.

Professionals kunnen een grote meerwaarde brengen om op andere manieren te denken en te handelen. Het is niet altijd duidelijk bij het team waar de motivatie voor veranderingen nodig zijn: vanuit wens, plicht of probleem?

Door kinderen te laten evalueren en teamleden na te laten denken en te evalueren kan er ruimte komen voor veranderingen. De vraag die dan gesteld zou moeten worden is: waarom zijn we aan het doen zoals we aan het doen zijn?

Procesbegeleiding bij leerkrachten richting de leerling is nog erg moeilijk. Door te evalueren wordt het nut van procesbegeleiding gezien. De leerkracht moet dit zelf ontdekken.

Ouders zijn ook belangrijk om mee te nemen in een veranderingsproces.

Persoonlijke motivatie van de schoolleider voor kunst

Het is voor de meeste schoolleiders niet perse noodzakelijk dat een persoonlijke ervaring nodig is voor zijn of haar motivatie voor kunstonderwijs. De passie zit vooral in het leren van kunst die nieuwe inzichten kan geven en wat voortdurend een groeiproces is.

Voor de meeste schoolleiders is de motivatie voor kunst maatschappelijk gerelateerd, een ideologische bevlogenheid om kinderen kansen te geven en zeker daar waar de kansen het kleinst geacht worden.

Visie en rol van de leerkracht

Met het team zijn kwaliteitseisen afgesproken, het is belangrijk dat een leerkracht begrijpt wat hiermee wordt bedoeld en eigenaarschap heeft om hier invulling aan te geven. De leerkracht heeft in de groep een leidende rol, echter deze rol verschuift

steeds meer naar een coachende rol. Waarbij andere vaardigheden worden gevraagd aan de leerkracht. De leerkracht moet zich hier goed bij voelen en moet een veiligheid in de groep waarborgen.

Rol van de schoolleider

Een school heeft een grote mate van autonomie. Samen met het team zijn ze kritisch op onderwijsvormen.

Een schoolleider moet een ruime visie hebben en talenten van het team ondersteunen en het team goed positioneren, structuur bieden en faciliteren. De schoolleider heeft het niet alleen voor het zeggen, maar doet het samen met het team.

Het is wel van belang dat een schoolleider affiniteit met kunst en cultuur heeft, anders wordt het heel moeilijk om dit in te bedden op school. Echter als een goede schoolleider zelf geen affiniteit met kunst en cultuur heeft, maar het team wel dan kan hij/of zijn er wel zorg voor dragen dat het rechtspositioneel geregeld wordt.

Aangegeven wordt dat de schoolleider de taak heeft om een goede ICC-er aan te stellen. Maar het zal altijd aan de schoolleider zijn om een overzicht te hebben om aan te sturen of de ICC-er moet wel héél goed zijn. Wat opvalt is als er een ICC-er uitvalt bijvoorbeeld met bij een zwangerschapsverlof dan valt alles snel om. Het lijkt erop dat de taak en het verantwoordelijkheidsgevoel vanuit het team hiermee vooral bij de ICC-er ligt. De rol van de schoolleider is dus heel groot voor het kunst- en cultuuronderwijs. Dit moet niet Top down zijn, maar meer vanuit een aansturende, reflecterende en faciliterende rol.

Verschillende schoolleider benoemen dat ze een voorbeeldfunctie hebben, ook met betrekking tot het faciliteren en ondersteunen van kunst en cultuur.

5.1.2 Conclusie interviews

Een affiniteit met kunst bij de schoolleider lijkt heel belangrijk. Als die er niet is bijvoorbeeld de schoolleider heeft meer affiniteit met sport of techniek, dan zal de schoolleider goede teamleden moeten faciliteren om kunstonderwijs op inhoudelijk en uitvoerend niveau vorm te kunnen geven. De rol van de schoolleider is dan ook groot, niet in de zin van het opleggen van wat moet gebeuren maar wel richtinggevend in de zin van inhoud, organisatie en facilitering.

Het uitspreken binnen teams over de waarde van kunst gaat vooral over kunst als instrument om te komen tot bijvoorbeeld creativiteitsontwikkeling en persoonsontwikkeling. Het benoemen van waarom kunst hiervoor van belang is lijkt lastig. Een draagvlak voor het belang van kunstonderwijs binnen het team is belangrijk.

Een externe impuls van buitenaf bijvoorbeeld de overheid moet niet onderschat worden. Op stichtingsniveau zou de rol opgepakt kunnen worden door meer ruimte te bieden aan kunstonderwijs door het uitwisselen van ervaringen en inspiraties.

5.2 Analyse evaluaties Art Based Learning

Dit hoofdstuk geeft een weergave van de analyse van 69 respondenten op de evaluatievragen na de masterclass Art Based Learning.

Verrassend is dat op één na iedereen een nieuwe of bijzondere ervaring heeft meegekregen. Én erg enthousiast is geworden over wat kunst met je kan doen. Het overgrote deel heeft een inzicht, een antwoord of een richting gekregen op de existentiële vraag die ze zichzelf gesteld heeft en was daarvan onder de indruk.

De stappen van het objectief- als het subjectief bekijken worden afzonderlijk als heel waardevol ervaren doordat er tijd genomen wordt om de dialoog met het zelfgekozen kunstwerk aan te gaan. Tijd lijkt een van de belangrijkste aspecten om te komen tot persoonlijke inzichten die in dit geval kunst naar de oppervlakte brengt.

Tijdens de nabespreking in tweetallen worden de inzichten benoemd en gedeeld, dit leidt vaak tot nog meer inzichten die een link met de betekenisvolle vraag heeft. Het lijkt erop dat de deelnemers dit de belangrijkste en meest waardevolle fase vinden. Bij een tweetal groepen heeft er ook nog een groepsbespreking plaatsgevonden bij de gekozen kunstwerken. Een van deze twee groepsbespreking was met de curator van de tentoonstelling. De beide groepen geven aan dat het een meerwaarde heeft om als groep de persoonlijke artistieke reizen te horen. Vooral ook omdat de groep nieuwsgierig is naar de verhalen van een ander.

De motivatie voor kunst is voor 79% toegenomen of hetzelfde gebleven.

De focusgroep, de schoolleiders geven aan dat ze potentie zien in Art Based Learning als educatie binnen hun werkveld. Genoemd wordt dat het waardevol is voor het team om via deze werkvorm in gesprek te gaan over kunsteducatie (wat hoogst noodzakelijk is) maar ook om elkaar als team beter te leren kennen én dat Art Based Learning ook een mooie methode is om leerlingen met kunst in aanraking te laten komen.

Uit observatie van de onderzoeker is gebleken dat de mate van actieve deelname erg groot was. Iedereen heeft alle vier de stappen doorlopen en vaak was de intensiteit van concentratie en nadenken zichtbaar.

5.2.1 Conclusie Art Based Learning

De conclusie die getrokken kan worden uit de evaluaties is dat deelname aan de methode Art Based Learning veel impact teweeg heeft gebracht. Het effect om veel tijd te nemen voor een kunstwerk, maar vooral ook door met een betekenisvolle startvraag te beginnen heeft een grote persoonlijke meerwaarde voor deze -voor de meeste deelnemers- nieuwe ervaring met kunst. De reflectie met kunst en het narratieve element van Art Based Learning wordt benoemd als waardevol omdat dan ruimte is voor reflectie. Het overgrote deel wil nog vaker aan een masterclass deelnemen of gaat deze manier kunstbeschouwen vaker gebruiken. De

focusgroep zegt unaniem dat een Art Based Learning masterclass een waardevolle activiteit voor het team zou kunnen zijn.

Omdat er een grote hoeveelheid deelnemers één keer hebben deelgenomen, valt geen conclusie te trekken uit de duurzaamheid van de masterclasses Art Based Learning. Wel heeft de onderzoeker van deelnemers terug gehoord dat zij nog (lang) met hun vraag zijn bezig geweest en dat zij nieuwsgierig zijn geworden naar de kunstenaar en het kunstwerk waar zij mee in dialoog zijn gegaan. Dat het overgrote deel aangeeft nog vaker een Art Based Learning masterclass te willen bijwonen zegt nog niets over het werkelijk bijwonen van een tweede bijeenkomst. Dit zou een interessant vervolgonderzoek zijn voor het Art Based Learning Centre. Een vervolgvraag zou ook kunnen zijn wat Art Based Learning voor effect heeft op kinderen in groepsverband en wat voor sociale en kunsteducatieve informatie een groepsleerkracht hieruit kan halen.

5.3 Analyse socratisch gesprek

Zoals bij de methode van het socratisch gesprek is beschreven is er een socratisch gesprek gevoerd om tot een (richtinggevende) gezamenlijke stelling te kunnen komen met de deelnemers. Uiteindelijk is de stelling geworden: *Een Art Based Learning ervaring kan schoolleiders meer inzicht geven in het betekenisvol maken van de waarde voor kunst voor kinderen en voor verbinding met jezelf.*

De ervaring Art Based Learning heeft bijgedragen aan het betekenisvol maken voor kunst omdat er verbinding met jezelf in relatie tot het kunstwerk tot stand komt vanwege de persoonlijke betrokkenheid die wordt gecreëerd. Dit was voor iedereen een nieuwe ervaring. De waarde voor kunst binnen het onderwijs bij de focusgroep was er voor iedereen al, anders hadden ze niet meegedaan aan deze bijeenkomst. De waarde voor kunst binnen het onderwijs staat dan ook niet tot discussie hoewel de waarde voor iedereen anders is. Wat iedereen onderschrijft is dat een betekenisvolle ervaring met kunst belangrijk is omdat hiermee de betrokkenheid wordt vergroot. En betekenisvol is iets wanneer je ermee verbonden voelt. Een masterclass Art Based Learning zou daarom een meerwaarde kunnen zijn om dit met het team te doen. Een goede ervaring kan bijdragen aan een goed gevoel hebben voor kunst. Dit kan een veranderproces op gang brengen binnen een team.

De invloed van de schoolleider is groot maar de manier waarop, daar wordt verschillend over gedacht. Enerzijds is de invloed van de schoolleider groot met betrekking tot het inhoudelijke stuk van kunsteducatie binnen de school. Hij/zij houdt zelf het gesprek over kunsteducatie op gang en monitort dit. Anderzijds wordt genoemd dat de schoolleider vooral de organisatorische en faciliterende rol heeft zodat teamleden en de ICC-ers inhoud kunnen geven aan kunstonderwijs binnen het team. Dit laatste lijkt kwetsbaar omdat de teamsamenstelling hiermee de grootste invloed lijkt te hebben. En deze teamsamenstelling is niet snel veranderbaar of beïnvloedbaar is.

In tegenstelling tot de interviews die zijn afgenomen, kwam een aantal schoolleiders nu tot de conclusie dat hun schoolleidersrol met betrekking tot de invloed op kunsteducatie groter is dan aanvankelijk werd gedacht. Deze schoolleiders gaven aan dat dit ze aan het denken heeft gezet en dat ze hier nog werk te doen hebben.

De meerwaarde om met gelijk gepositioneerde collega's kunst te ervaren en hierover in gesprek te gaan wordt door de schoolleiders als waardevol onderschreven. De grote kracht zit vooral in het feit dat ze geen directe collega's zijn, maar dat je met zo'n groepssamenstelling de mogelijkheid krijgt om bij een andere cultuurgerichte stichting of gemeente te praten over onderwijs. De aanwezige niet schoolleiders zien vooral een meerwaarde in een diverse samenstelling.

Tot slot wordt aangegeven dat iemand zich niet kan voorstellen dat kunst niet in een curriculum voor zou kunnen komen waarop de ander zegt dat wanneer je in gesprek gaat met collega's je dit vooral moet doen met degene die er voor open staan.

5.3.1 Conclusie socratisch gesprek

Een gezamenlijke activiteit die gaat over betekenisgeving van kunst binnen het onderwijs is waardevol om te doen met onderwijs- en kunst collega's van diverse stichtingen of gemeenten die cultuur gericht zijn.

Kwetsbaar aan deze methode is dat het socratisch gesprek zichzelf laat leiden. Er zijn een paar interventies geweest om de richting te bepalen maar de mate van de invloed die een schoolleider heeft is niet lang aan de orde geweest (dit is vooral jammer voor de onderzoeker). De tijd voor het socratisch gesprek waarvoor gekozen is was één uur, blijkt daarmee kort te zijn.

De combinatie van een masterclass Art Based Learning en het socratisch gesprek lijkt passend te zijn, omdat de deelnemers nog in een flow van een gezamenlijke betekenisvolle kunstervaring zitten. Dit lijkt een goede basis om een verdiepend gesprek over kunstonderwijs en de rol van de schoolleider te voeren.

6. MOGELIJKE BEROEPSPRODUCT

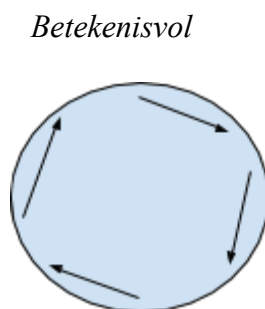
Een netwerkbijeenkomst (agora) met schoolleiders binnen een museale context met de methode Art Based Learning. Het woord agora vindt de onderzoeker een passende metafoor voor dit netwerk. In het latijns is de letterlijke vertaling van agora plein. René Gudde beschreef in *3000 jaar denkers over het onderwijs* (Sissing 2015) het agoramodel. Op een agora komen mensen samen om gesprekken te voeren, verhalen uit te wisselen. Rondom dit plein staan gebouwen met diverse functies die bijna in iedere stad universeel is: privé, privaat, publiek en politiek. Binnen deze vier gebouwen kun je je persoonlijkheid trainen door je in te leven in filosofie, religie, kunst en sport, ieder heeft zo zijn voorkeuren. Deze vier levenssferen en vier trainingsprogramma's is de wereld door het agoramodel overzichtelijker geworden. De uitdaging is dat je je openstelt en nieuwsgierig bent om regelmatig het plein over te steken om je te ontwikkelen. Als je hiervoor openstaat heeft het meer effect als dit vanuit een intrinsieke motivatie wordt gedaan (Sissing, 2015). Met dit onderzoek neemt de onderzoeker deelnemers (breder dan alleen schoolleiders) mee het plein over te steken om zich door kunst te laten verwonderen en te laten inspireren.

7. CONCLUSIE EN DISCUSSIE

In dit onderzoek is eerst gekeken of het theoretisch mogelijk is om invloed te hebben op een intrinsieke motivatie voor kunst door de methode Art Based Learning. Daarvoor is onder andere gekeken de Zelf-Determinatietheorie van Ryan & Deci (Broeck van den et al., 2009) en de theorie van Art Based Learning (Lutters, 2012).

De Zelf-DeterminatieTheorie

- Autonomie
- Competentie
- Verbondenheid

Art Based Learning

- Verbeelding
- Creativiteit
- Persoonlijke ontwikkeling

Deze schematische weergave geeft aan welke waarden er nodig zijn voor een positieve invloed op de intrinsieke motivatie en wat de doelen zijn bij Art Based Learning. Voor beiden geldt dat iets betekenisvol moet zijn om je er mee verbonden te voelen. Een positieve betekenisvolle ervaring waar ruimte is voor tijd en eigen invulling zorgt voor een verhoging van de intrinsieke motivatie.

De praktijk van Art Based Learning lijkt deze theorie te onderschrijven bij in ieder geval een eenmalige masterclass. Er is niet onderzocht hoe dit effect is bij het bijwonen van meerdere masterclasses of wat het effect na een periode is geweest. Wel zijn er signalen gekomen dat deelnemers nog lang hebben nagedacht over de combinatie van hun betekenisvolle vraag en de kunst ervaring. Maar het is niet bekend of dan de vraag leidend is of de ervaring. Zeker is wel dat er iets teweeg is gebracht door de individuele reis als het delen van deze reis met mededeelnemers.

Het socratisch gesprek in relatie tot de interviews

Het lijkt erop dat een gezamenlijke kunstervaring met schoolleiders en een diepte gesprek hierover meer invloed heeft dan men tijdens de interviews heeft gedacht. Het samen 'denken' over onderwijs met gelijk gepositioneerden van vooral andere stichtingen en gemeenten maakt dat een bijeenkomst waardevol is. De affiniteit met kunst van een schoolleider lijkt

belangrijk. Belangrijker lijkt de waarde die aan kunst wordt toegekend gedeeld wordt door het team. De invloed van de positie van de schoolleider is er zeker met name bij het vaststellen van de waarde van kunstonderwijs voor de visie met het team. Het lijkt erop dat de invloed die een schoolleider heeft wordt onderschat door de schoolleider zelf. Wat door de focusgroep wordt onderkent is dat een goede ervaring nodig is om je ermee verbonden te voelen. Door Art Based Learning kom je tot een verbondenheid met jezelf en dat maakt de kunstervaring betekenisvol.

8. BIJLAGEN

1. Geraadpleegde literatuur

- Aarts, M. (2015). *Dewey over het onderwijs* (scriptie). Geraadpleegd van http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/42714020/BA_thesis_Mark_Aarts_345529.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1496000444&Signature=D2Pk5kRVVbSplMO2yMdBrrdSHZY%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DDewey_over_onderwijs.pdf
- Baarda, B., Bakker, B., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., Van der Velden, T., & De Goede, M. (2013). *Basisboek Kwalitatief onderzoek Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek* (3e ed.). Groningen, Nederland: Noordhoff.
- Bamford, A. (2007). *Kwaliteit en Consistentie Kunst- en cultuureducatie in Vlaanderen*. Geraadpleegd van [file:///C:/Users/Gebruiker/Desktop/Define/Kwaliteit_consistentie_200709%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Gebruiker/Desktop/Define/Kwaliteit_consistentie_200709%20(1).pdf)
- Beerten, H., Beckmann, G., Berendse, M., Meijer, T., & Velsen, J. van. (2015). *Tussentijdse evaluatie van de Deelregeling Cultuureducatie met Kwaliteit in het primair onderwijs Fonds voor Cultuurparticipatie 2013-2016*. Geraadpleegd van <http://www.cultuurparticipatie.nl/file/1429092669.3026PRObru/tussentijdse-evaluatie-cultuureducatie-met-kwaliteit-april-2015.pdf>
- Biesta, G. (2015, 12 december). *Mijn idee voor onderwijs #2* [Video]. Geraadpleegd van [Mijn idee voor onderwijs #2 \(2015\) - Gert Biesta - onderwijshttps://www.youtube.com/watch?v=AmeFn8LeHLI&t=18s](https://www.youtube.com/watch?v=AmeFn8LeHLI&t=18s)
- Biesta, G., & Bot, J. (2017). *Leraar, hoe doe jij dat?*. Amersfoort, Nederland: Kwintessens.
- Biesta, G. J. J. (2015). *Het prachtige risico van het onderwijs*. Culemborg, Nederland: Phronese.
- Biesta, G. J. J. (2017). *Door kunst onderwezen willen worden*. Arnhem, Nederland: Artez Press.
- Bommerez, J., & Van Zijtveld, K. (2001). *Kun je een rups leren vliegen?* Nederland: Nieuwe Dimensies.

- Boonstra, C. (z.j.). *Operation Education*. Geraadpleegd op 24 oktober 2017, van <https://operation.education/>
- Bussemaker, J. (2015). *Ruimte voor cultuur: uitgangspunten cultuurbeleid 2017-2020*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnota-s/2015/06/08/ruimte-voor-cultuur>
- Csikszentmihaly, M. (2008). *Creativiteit* (5e ed.). Amsterdam, Nederland: Boom.
- Curriculum.nu. (n.d.). Retrieved August 15, 2019, from <https://curriculum.nu/ontwikkelteam/kunst-cultuur>
- de Boer, F. (2011). *De Grounded Theory Approach: een update*. *Kwalon*, 16(1), 25-33. Geraadpleegd van <file:///C:/Users/DrieO/Downloads/Grounded%20Theory.pdf>
- de Botton, A., & Armstrong, J. (2014). *Kunst als therapie* (2nd druk). Houten, Nederland: Terra Lannoo bv.
- de Bruin, A. C.. (2014, 23 januari). *Veertig gedichten van Janusz Korczak: 'Je moet toch wat als je klein bent'*. Geraadpleegd van <http://hetkind.org/2014/01/23/veertig-gedichten-van-janusz-korczak-je-moet-toch-wat-al-s-je-klein-bent/>
- Gielen, P., Elkhuizen, S., Hoogen, Q. van den, Lijster, T., & Otte, H. (z.j.). *De waarde van cultuur*. Geraadpleegd van https://www.vai.be/sites/default/files/bijlagen/pagina/rapport_de_waarde_van_cultuur.pdf
- Harari, Y. N., & Pieters, I. (2015). *Sapiens: een kleine geschiedenis van de mensheid* (17th ed.). Amsterdam: Uitgeverij Thomas Rap.
- Hermsen, J.J. (2009). *Stil de tijd: pleidooi voor een langzame toekomst*. Amsterdam, Nederland: De Arbeiderspers.
- Hermsen, J. J. (2014). *Kairos* (1ste editie). Utrecht: de Arbeiderspers.
- Hermsen, J.J. (2017). *Ka/ros castle* (1ste editie). Tiel: Lannoo.
- Ismail, S., & Van Geest, Y. (2015). *Exponentiële organisaties*. Amsterdam, Nederland: Business Contact.
- Kessels, J. P. A. M. (2006). *Het poëtisch argument: Socratische gesprekken over het goede leven*. Den Haag, Nederland: Boom Lemma.
- Kunstloc, & Erfgoed Brabant. (z.d.). *De Cultuur Loper*. Geraadpleegd op 1 oktober 2019, van <https://www.decultuurloper.nl/over-de-cultuur-loper/wat-is-de-cultuur-loper/>

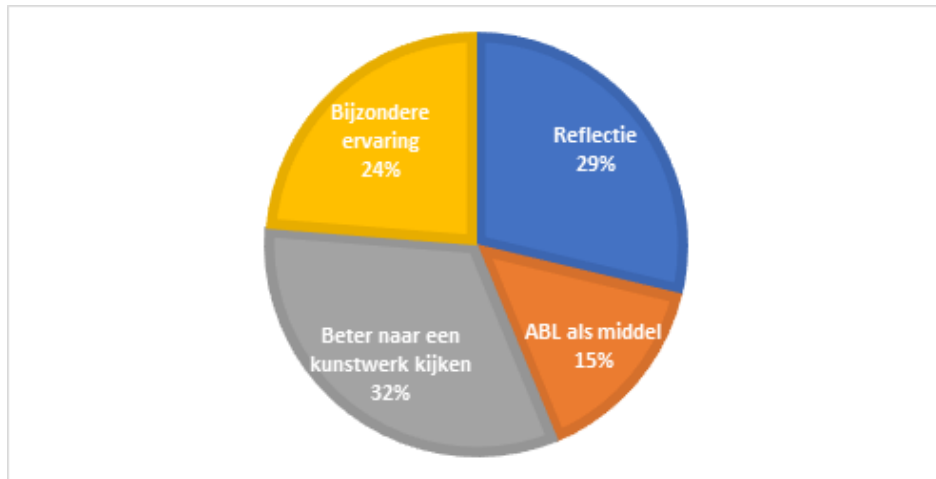
- Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst, Tal, M., & Wit, M. de. (2015). *Cultuur in de kanteling*. Geraadpleegd van https://vng.nl/files/vng/publicaties/2017/bl_2016_cultuur_in_de_kanteling.pdf
- Lipsius, M., & Claassen, R. (2017). *Factor moed!* (2e ed.). Amsterdam, Nederland: Boom Uitgevers.
- Lutters, J. (2012). *In de schaduw van het kunstwerk: Art-Based Learning in de praktijk*. Antwerpen: Garant.
- Lutters, J. (2013). University 21: *Creativiteit als Noodzaak: Windesheimreeks kennis en onderzoek*. Geraadpleegd van https://www.artez.nl/media/onderzoek/publicaties_lectoren/13026_dik_lectorale_rede_university21.pdf
- Lutters, J. (2015). *Sprekende objecten: Studies in art-based learning*. Arnhem, Nederland: ArtEZ Press.
- Mieras, M., & Kunstgebouw. (2012, 9 januari). *Kunsteducatie: broodnodig voor het kinderebrein* [Video]. Geraadpleegd van <http://kunstcultuur.slo.nl/>
- Mullenders, W. (2014). *Een nieuwe kijk op de waarde van kunst*. Geraadpleegd van [file:///C:/Users/Gebbruiker/Downloads/Scriptie%20Wytske%20Mullenders%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Gebbruiker/Downloads/Scriptie%20Wytske%20Mullenders%20(1).pdf)
- Nooij, J., De Graauw, C., Van Essen, M., Van den Broek, A., ResearchNed, & Onderzoeksbureau Claudia de Graauw. (2018). *Monitor Cultuureducatie primair onderwijs 2017-2018: Onderzoek naar de landelijke ontwikkelingen in cultuureducatie sinds 2015-2016 en in relatie tot het programma Cultuureducatie met Kwaliteit*. Retrieved from <https://www.cultuurparticipatie.nl/file/1532614398.8324vaMYve/monitor-cultuureducatie-2017-2018def180723.pdf>
- Pink, D. H. (2010). *Drive*. Amsterdam, Nederland: Business Contact.
- Potters, O., Hulshof-Greving, E., & Scheepers, M. (2016). *D21: Adviesrapport basisonderwijs. Hoe kan er gewerkt worden aan 21e eeuwse vaardigheden bij cultuureducatie op verschillende soorten basisscholen?*. Geraadpleegd van <http://docplayer.nl/17484972-D21-conclusies-en-adviezen-hoe-kunnen-basisscholen-werken-aan-cultuureducatie-in-combinatie-met-21e-eeuwse-vaardigheden.html>
- Potters, O., & Lutke, S. (2018). *Leren van kunst*. Bussum, Nederland: Coutinho.
- Rass, A. (2016). *Art Based Learning: Verrassende ervaringen van cultuurprofiel scholen*. Retrieved August 8, 2019, from

- <https://static1.squarespace.com/static/5a1b0c6cbce17620f85ed5a2/t/5aa79f9324a6942b407f3e68/1520934804379/Artikel+ArtBasedLearning.pdf>
- Rijksoverheid. (z.d.-a). *Cultuureducatie met kwaliteit*. Geraadpleegd op 1 oktober 2019, van <https://www.cultuureducatiemetkwaliteit.nl/>
- Rijksoverheid. (z.j.). *Cultuuronderwijs*. Geraadpleegd op 3 juni 2017, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kunst-en-cultuur/inhoud/cultuuronderwijs>
- Robinson, K. (2013). *Het Element* (8e ed.). Houten, Nederland: Spectrum.
- Rotmans, J. (2017, November 26). *Omwenteling met Jan Rotmans* [YouTube]. Retrieved August 15, 2019, from <https://www.youtube.com/watch?v=bbCx44ALeBI>
- Schnabel, P. (2016). *Ons onderwijs2032 Eindadvies*. Geraadpleegd van <http://onsonderwijs2032.nl/wp-content/uploads/2016/01/Ons-Onderwijs2032-Eindadvies-januari-2016.pdf>
- Sissing, H. (2015). *3000 jaar denkers over onderwijs* (2e ed.). Amsterdam, Nederland: Boom.
- Sheldon, K., & Drost-Plegt, T. (2010). *Positief motiveren: De kunst om je doel te bereiken*. Tielt, Belgium: Lannoo.
- SLO. (n.d.-b). *Visie en missie*. Retrieved August 15, 2019, from <https://slo.nl/over-slo/visie-missie/>
- SLO. (z.j.). *Leergebieden*. Geraadpleegd op 15 februari 2017, van <http://kunstcultuur.slo.nl/>
- Stichting Leerplanontwikkeling. (2017, 9 maart). *Curriculum van de toekomst*. Geraadpleegd op 3 juni 2017, van <http://curriculumvandetoekomst.slo.nl/21e-eeuwse-vaardigheden/>
- van den Broeck, A., Vansteenkiste, M., Witte, H. de, Lens, W., & Andriessen, M. (2009). *De Zelf-Determinatie Theorie: kwalitatief goed motiveren op de werkvloer*. Gedrag en organisatie, 22(4), 316-335. Geraadpleegd van <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/264198/3/Van+den+Broeck+et+al+ZDT+G%26O-2009-4.pdf>
- van der Pligt, J., & Vlieg, M. (2018). *Overreden en verleiden: De psychologie van beïnvloeding* (2nd ed.). Amsterdam, The Netherlands: Pearson Benelux.
- van Esch, W. (z.d.). *Wilma van Esch*. Geraadpleegd van <http://www.wilmavanesch.nl/>
- van Heusden, B. (2010). *Cultuur in de spiegel naar een doorlopende leerlijn cultuureducatie*. Groningen: Rijksuniversiteit SLO.

- Vansteenkiste, M., Soenens, B., Sierens, E., & Lens, W. (2005). *Hoe kunnen we leren en presteren bevorderen?*. Geraadpleegd van http://www.vfo.be/docs/vfostudiedag2007_vansteenkiste_Caleidoscoop2005.pdf
- Verhoeven, N. (2014). *Wat is onderzoek?* (5e ed.). Den Haag, Nederland: Boom Lemma.
- Wierdsma, A., & Swieringa, J. (2017). *Lerend organiseren* (4e ed.). Groningen/Utrecht, Nederland: Noordhoff Uitgevers.
- Wierdsma, A. F. M., & Swieringa, J. (2011). *Lerend organiseren en veranderen. Als meer van hetzelfde niet helpt.* (3e ed.). Groningen, Nederland: Noordhoff.
- Wij leren. (z.j.). *Wij leren*. Geraadpleegd op 17 februari 2017, van <http://wij-leren.nl/pedagogisch-didactisch-handelen-groepsleerkrachtgedrag.php>
- Wikipedia. (z.j.). *John Dewey*. Geraadpleegd op 16 februari 2017, van https://nl.wikipedia.org/wiki/John_Dewey
- Wildschut, M. (2017). *Psychologie van gedrag in organisaties*. Boom Amsterdam.
- Zernitz, Z. (2019, 10 september). *Schoolleiders en cultuureducatie: op zoek naar de verbinding*. Geraadpleegd op 24 september 2019, van https://www.lkca.nl/primair-onderwijs/praktijkverhalen/schoolleiders-en-cultuureducatie?utm_campaign=LKCA-09-17-19

2. Analyse evaluaties Art Based Learning

1 Wat heeft Art Based Learning jou gebracht?

Op deze vraag hebben de tweeënvijftig respondenten in meerdere gevallen dubbele antwoorden gegeven.

Reacties van de deelnemers:

'Dat je niet alleen hoeft te kijken naar kunst als "kunst" en het zien als mooi of niet mooi. Maar dat je kunst ook kan gebruiken. Het was een mindful moment.'

'Een nieuwe ervaring, zo mooi 'simpel' in vier vragen, om in interactie met een kunstwerk een kijkje in mijzelf te krijgen.'

'Een avond bezinning in goed gezelschap, tijd en ruimte om te reflecteren op mezelf en nieuwsgierigheid naar Art Based learning.'

'Het heeft me geleerd dat een kunstwerk eventueel antwoord of je een richting kan geven op een persoonlijke vraag die je vooraf hebt gesteld.'

'Het heeft me langer blijven stilstaan bij het werk. Letterlijk en figuurlijk. Ik kwam door het langere kijken tot meer inzichten die je spontaan doen reflecteren over jezelf.'

'Meer inzicht in mijn vraag en een andere manier om naar kunst te kijken.'

'Ik vond het bijzonder dat iedereen inzichten kreeg via deze methode.'

'Een andere kijk op museumbezoek. Ik hoef niet aan alle kunstwerken evenveel aandacht te besteden en kan me verdiepen in een specifiek werk. Daar haal ik dan vervolgens meer uit dan aan een oppervlakkige kijk op het geheel.'

'Een verfrissende manier van kijken naar kunst en daar je eigen verhaal aan mogen en kunnen geven.'

'Een verrassende bijeenkomst waarbij je een inzicht/antwoord krijgt op je persoonlijke vraag terwijl je bij de opdracht zelf niet echt bezig bent met je vraag.'

'Met nog meer aandacht een kunstwerk bekijken. Fijn om dit voor jezelf te mogen doen.'

'Dieper nadenken over de invloed die een werk al dan niet bewust heeft.'

'Het ongelooflijke inzicht dat kunst echt een antwoord gaf op mijn vraag. Dat feit gaf mij rust.'

'Dat wat je bezighoudt je interesse voor kunst beïnvloed.'

'Mooi manier van kunst kijken moet er nog regelmatig aan denken en dat is een goed teken. Ik ben er enthousiast over.'

'Dat de antwoorden op vragen die je hebt bij jezelf aanwezig zijn, als je er maar de tijd voor neemt.'

'Meer interesse in kunst.'

'Het inzicht dat als je de tijd neemt voor een kunstwerk, het je iets kan vertellen over jezelf en een relatie met je aan kan gaan.'

'Een bijzondere ervaring. Zowel in kijkervaring als de koppeling met een vraag als het delen van je reis hebben mij inzichten gegeven.'

'Het was erg leuk om te zien hoe best sceptische mensen, even geprikkeld moeten worden voor ze enthousiast werden. Dat gold ook voor mezelf.'

'Art Based Learning heeft me een positieve ervaring gebracht: De werken van de expositie spraken me absoluut niet aan. Ik vond de meesten niet mooi, nu nog steeds niet trouwens. Maar Art Based Learning heeft ervoor gezorgd dat ik toch een positieve ervaring had met deze expositie.'

'Mooie vorm om te leren waarnemen, betekenis geven en creatief denken.'

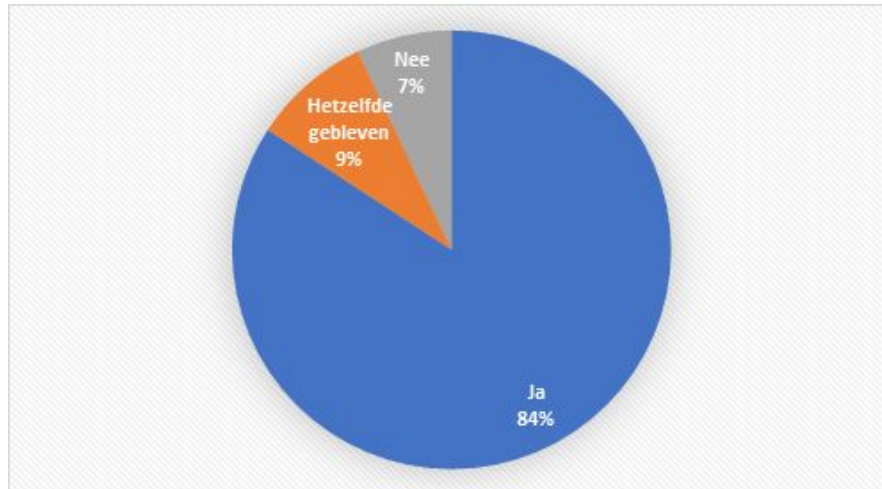
'Een andere manier van reflectie op mijn eigen zijn met behulp van kunst.'

'Een nog grotere bewustwording van het feit dat kunst kan worden ingezet als gereedschap.'

'Dat je d.m.v. kunstbeschouwing je cultureel zelfbewustzijn vergroot.'

'Een nieuwe manier van een museum bezoeken. Met meer aandacht en langer naar 1 kunstwerk of object kijken. En daarbij vanuit jezelf kijken en echt onderzoeken wat het met je doet.'

2 Heeft Art Based Learning jou aangezet om op een voor jou nieuwe manier kunst te ervaren?

De grote meerderheid, (achtenveertig respondenten) geeft aan dat Art Based Learning verdieping heeft gegeven in het kijken en ervaren van kunst. Van deze respondenten geven negenentwintig respondenten aan dat de ruimte van kijktijd bij Art Based Learning van kunst als zeer positief wordt ervaren, dit heeft een meerwaarde en zorgt voor het meer intensief bekijken van kunst. Negen van deze respondenten geeft aan als extra toelichting dat stappen 2 en 3 (close reading en step inside) zorgt voor een diversiteit aan ervaringen en kunst wordt boeiender.

Reacties Van de deelnemers:

'Ja. Ik keek wel langere tijd naar een kunstwerk, maar door Art Based learning heb ik de meerwaarde ervaren van de 20 minuten kijken en de combinatie met opschrijven/tekenen/kleuren/foto maken, intensificeert het kijken en verbreedt de hoeveelheid die je ziet.'

'Kunst ervaren door de tijd stil te laten staan, echte aandacht in het kijken.'

'Ja, het op twee manieren kijken naar kunst, objectief en subjectief, zorgt letterlijk voor twee verschillende ervaringen. De subjectieve wijze, zeker als het langer dan 10 minuten is, zorgt ervoor dat er vanuit je gevoel en gedachten meer naar boven komt dan als je er slechts kort naar kijkt.'

'Ja, ik had Art Based learning nooit ervaren. Het was een mooie, rustige en fijne manier om naar kunst te kijken'

'Ja, dat zit hem vooral in de tijd die je neemt om te kijken naar een werk en dit daarna te bespreken met een ander.'

'De combinatie van het nauwkeurig observeren van het kunstwerk en vervolgens de vrije associatie bij het werk vond ik verrassend en heel goed werken.'

'Ja, ik ga dit vaker toepassen. Ook denk ik dat het kunstwerk meer over mijzelf zegt dan over de kunstenaar die het heeft gemaakt.'

'Yes! En weer anders dan bij VKDD gaat dit heel erg over je-zélf, dat maakt de betrokkenheid nóg groter voor mij.'

'Jazeker, ik kijk nooit meer vluchtig naar een vorm van kunst. Ik zal kritischer een Museum binnenstappen en werken uitzoeken waar ik met aandacht, tijd en ruimte naar zal kijken en gaan ervaren wat het mij doet en welke betekenins ik eraan kan en wil geven.'

'Ja, het heeft mij geleerd dat als je echt de tijd neemt om naar een kunstwerk te kijken wat jouw aandacht heeft getrokken dat je er veel meer uithaalt dan je verwacht.'

'Ja, door eerst mijn eigen situatie/vragen duidelijk te formuleren.'

'Ja, ik vond het heel interessant om er eerst objectief doorheen te kauwen (tijd vloog) en er vervolgens vanuit mezelf naar te kijken. Interessant om in die stappen uiteindelijk de verbinding naar mijn persoonlijke vraag te maken.'

'Jawel. Als een kunstwerk me raakt, zou ik wanneer het past er graag de tijd voor willen nemen om het via Art Based learning echt te leren kennen en kijken wat het nog meer met me zou kunnen doen.'

'Voor mij was het een leuke uitdaging om lang met een abstract werk bezig te zijn terwijl me dit normaal niet trekt. Het leert me anders kijken naar (abstracte) vormen en kleuren en wat die voor mij betekenen.'

'Ja, we werkten op school vooral met VTS als het gaat over kunstbeschouwing. Hierbij reageren alle kinderen op 1 kunstwerk. Juist de tijd die je bij Art Based learning neemt om alleen objectief en subjectief te beschouwen, zorgt dat je dieper bij jezelf komt. De uitwisseling daarna vond ik helpend om bij mijn levensvraag te komen.'

Elf respondenten geven aan dat Art Based Learning niet heeft bijgedragen aan een nieuwe manier van kunst ervaren.

Reactie van een deelnemer:

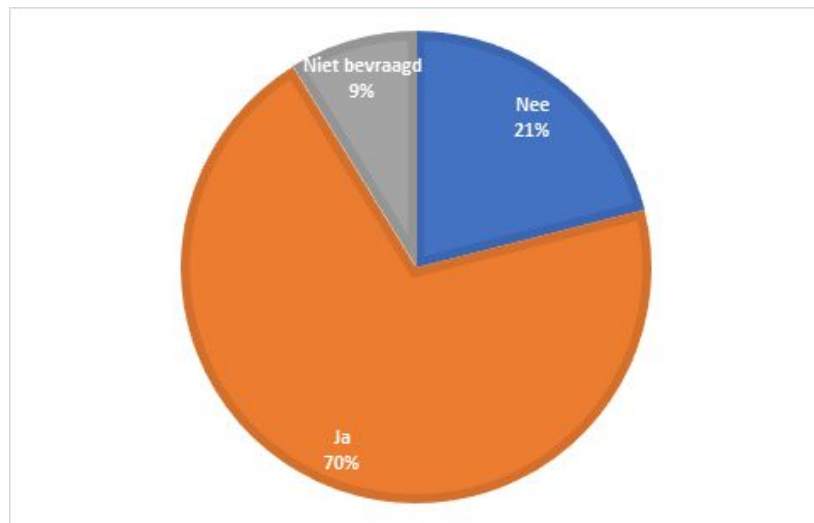
'Dat niet echt, ik denk dat kunst voor mij al een onderdeel van mijn leven is, altijd wel een reactie uitlokte, negatief of positief. En ieder dat op zijn eigen manier ervaart. Ik denk wel dat het een prima methode is voor mensen die bevooroordeeld zijn en en door deze methode een drempel over getrokken worden en zien dat kunst ook heel toegankelijk kan zijn'

Twee respondenten geven aan dat zij geen nieuwe ervaring hebben beleefd met kunst.

Reactie van een deelnemer:

'Nee, Art Based Learning gaat voor mij niet zozeer om kunst op een ander manier te ervaren, maar over inzicht te krijgen in jezelf via kunst.'

2a Heeft het gekozen kunstwerk jou door de methode Art Based Learning geïnspireerd?

Reacties van deelnemers:

'Het heeft me niet als "kunstwerk" geïnspireerd, maar wel geholpen met de vraag die ik had gesteld. Het heeft me in ieder geval rust en inzichten gegeven.'

'Het werk trok me al maar door de intensieve kijkervaring inspireerde het me ook.'

'Het naar het kunstwerk getrokken worden...het eigenlijk niet als kunst ervaren en dan toch erin verdwijnen, vond ik een bijzondere ervaring.'

'Het kunstwerk gaf voor een deel antwoord op de vraag hoe we mensen/groepen beter met elkaar kunnen verbinden en dus minder eiland-vorming te hebben. Ik heb ervaren dat toen ik het kunstwerk op afstand bekeek het druk en overweldigend overkwam, maar toen ik in het kunstwerk ging zitten/staan, gaf het mij het gevoel dat ik een werd met het kunstwerk.'

Alsof ik door de vele felle kleuren werd opgenomen en daardoor voelde het minder bedreigend aan. Volgens mij werkt dat ook zo met verschillende groepen en culturen. Niet op een afstand bekijken en beoordelen, maar ga je letterlijk in een 'vreemde' groep begeven.'

'Ik heb het kunstwerk anders ervaren dan de eerste indruk doordat ik er meer tijd mee doorbracht. Het gaf me stiekem ook antwoord op de persoonlijke vraag.'

'Het heeft mij geïnspireerd omdat het me aan het denken heeft gezet over hoe ik mijn eigen safe space zou vormgeven.'

'Door er heel lang en gedetailleerd naar te kijken kon ik dieper nadenken'

'Ik denk nog steeds aan het werk dat ik heb gezien. Normaal gesproken blijven werken niet zo lang hangen. Het inspireert me om meer en anders naar kunst te kijken.'

'Dit kunstwerk was een afspiegeling van mijn natuurlijk ik, bleek achteraf en dus ook niet voor niks intuïtief gekozen waardoor in mijn ogen, alle antwoorden al in jezelf liggen en dit kunstwerk en het indalen middels de Art Based learning methode er voor zorgen dat het een spiegel wordt.'

'Het heeft me uitgedaagd het kunstwerk te vertalen naar wie ik ben, waarom het kunstwerk een vorm is van wie ik ben en waarom het kunstwerk me raakt of heeft geraakt en wat het zegt over mij.'

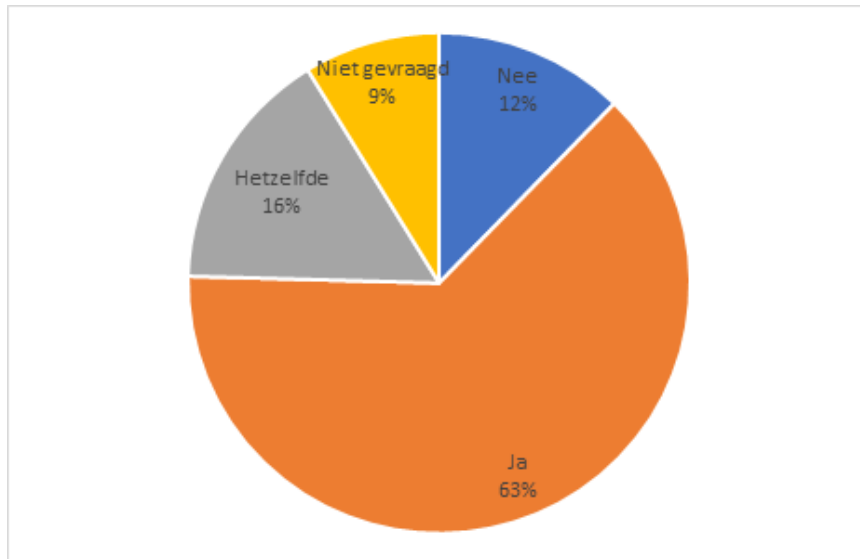
'Ik zag in 'mijn' kunstwerk het antwoord dat je niet altijd hoeft te kiezen, maar ook rollen kunt verenigen. '

'Ja het sloot helemaal aan bij het geen waar ik mij dagelijks mee bezighoudt.'

'Door op deze manier naar kunst te kijken ervaar je het op een persoonlijke manier.'

'Het kunstwerk heeft me wel geïnspireerd, als je er langer naar kijkt zie en voel je er steeds mee. Het kunstwerk was een soort brein.'

2b Ervan uitgaande dat je al gemotiveerd was voor kunst door jouw deelname aan deze masterclass, wil ik je de vraag stellen of jouw motivatie voor kunst op wat voor wijze dan ook is toegenomen?

Van de zevenenvijftig respondenten geven zesendertig respondenten aan kunst op een andere manier te waarderen en dat de methode Art Based Learning hier een belangrijke bijdrage aan levert door intenser en dieper met het kunstwerk in dialoog te gaan. Ook geven respondenten aan dat ze in het vervolg deze methode vaker zullen gaan toepassen als ze een tentoonstelling gaan bezoeken.

Negen respondenten geven aan dat de motivatie voor kunst hetzelfde is gebleven omdat zijn al gemotiveerd waren voor kunst. Art Based Learning heeft hier geen verandering in aangebracht.

Zeven respondenten geven aan dat Art Based Learning geen invloed heeft gehad op de motivatie voor kunst.

Aan vijf respondenten is deze vraag niet gesteld omdat deze vraag later is toegevoegd aan de evaluatie.

Reacties van deelnemers:

'Ik zeg ja, omdat nu ervaren heb dat je kunst ook kan "gebruiken" om te leren van. Het gekozen kunstwerk vind ik als kunst nog steeds niet mooi. Maar ik werd er wel in meegezogen, nu ik er met een andere manier mee omging.'

'Ik blijf naar kunst kijken op mijn eigen manier'

'Mijn motivatie om naar kunst te kijken is altijd al sterk aanwezig.'

'Motivatie niet, wel het besef hoe mooi het is om dieper en intenser te kijken en te communiceren met jezelf en het kunstwerk.'

'Deze manier van naar kunst kijken en met kunst omgaan (in dialoog gaan) is een mooie manier om eventueel antwoorden op een vraag te krijgen. En je beleeft het kunstwerk intenser.'

'Door deze methode heb ik nog concreter ideeën gekregen om denk ik ook andere de waarde van kunst voor je pers ontwikkeling te laten beleven.'

'Het lijkt me een mooie methode om mijzelf en mijn leerlingen op een andere manier enthousiast te maken voor kunst.'

'Soms loop ik ook te vluchtig langs kunstwerken, maar nu werd ik weer met de neus op de feiten gedrukt, dat je dan echt de helft mist.'

'Motivatie was al hoog. Wel van de manier van kijken ben ik me bewust geworden. Deze wil ik een volgende keer in het museum, en ik ga heel geregeld, toepassen. Ik loop sowieso al 2 rondes door een tentoonstelling. De eerste bekijk ik alles. Bij de tweede ronde ga ik terug naar mijn favorieten! Nog eens genieten!'

'Ik heb soms moeite met de vraag "Wat is kunst?" en sommige kunstwerken kan ik in eerste oogopslag niet als kunst zien. Door er langer naar te kijken, ga je de betekenis ervaren.'

'Ja, dat denk ik wel. Maar ik vind het wat vroeg om dat na 1 ervaring Art Based learning te zeggen.'

'Ik was zo verrast dat ik merk dat ik mijn ervaring wil delen met mensen om mij heen. Ik gun een ander deze ervaring ook.'

'Nu begrijp ik meer van de samenhang tussen wat je bezighoudt en wat je in kunst ziet.'

'Meer op gevoel en intuïtie kijken en minder proberen te begrijpen wat het doel is van het kunstwerk, wat de kunstenaar wil zeggen.'

'Als je goed kijkt zie je vanalles en het er samen over hebben vond ik ook wel motiverend.'

'Ik vind eigenlijk dat ik vaker een museum moet bezoeken.'

'Mijn besef over de toegevoegde waarde van kunst is niet veranderd, die was al hoog!'

'Ik vond het wel een hele mooie middag met vrienden en kunst waardoor je andere verhalen krijgt, maar heb voor kunst niet meer motivatie gekregen.'

'Dat wat je bezighoudt je interesse voor kunst beïnvloed'

'Meer interesse in kunst.'

'Juist de rust en de tijd die ik deze ochtend had om echt te mogen genieten van kunst heeft me weer aan het denken gezet....dit gun je collega's en kinderen ook.'

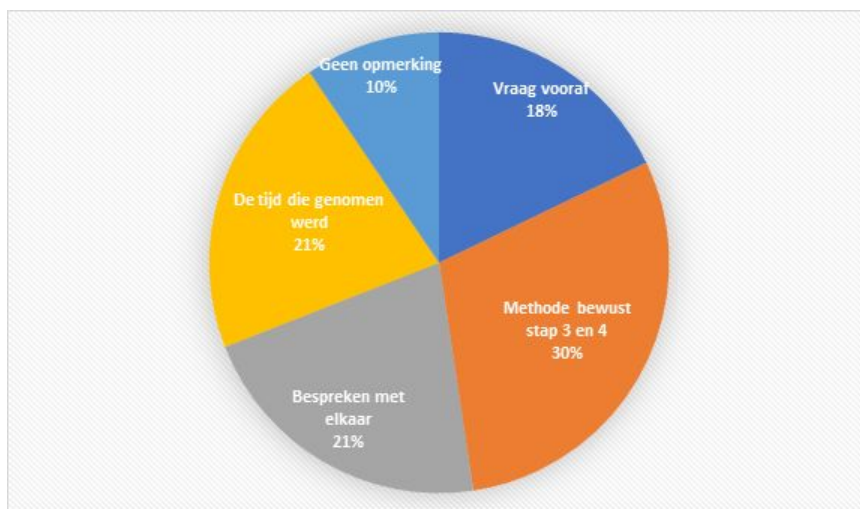
'Gemotiveerd om vaker de kunsten op te zoeken. Het schiet er zo snel bij in, maar het heeft me echt opgeladen, dus ik heb het voornemen er vaker de tijd voor te nemen.'

'Vandaag voelde ik me heel erg verbonden met en nieuwsgierig naar de maker (s). Ben meteen thuis op de pc gegaan om te weten wie dit werk gemaakt had. Niet zozeer waarom of wat het betekende. Ik las dat zij met haar kunst een zoektocht aangaat tussen vrijheid en structuur. Het moment dat ik die woorden op haar site las, voelde ik opnieuw een vonkje overspringen. Het thema van de expositie - de narratieven - zijn heel passend in de Art Based learning van vandaag. Er werden ons verhalen verteld. De werken waren hele uitnodigende verhalen. Prachtig! Zonder Art Based Learning had ik niet op deze wijze gekeken en een veel oppervlakkigere verbinding gemaakt.'

'Ik zie weer duidelijk hoe kunst een bijdrage kan leveren aan 'bildung' en meer mogelijkheden om kunst in te zetten in m'n werkgebied.'

'De vier stappen van Art Based Learning zorgen voor een verdieping. Ik zag opeens de relatie met en mogelijkheden tot subjectivering/persoonsvorming. Dit werkt in op de persoon. Zo mooi!'

3 Wat vind je sterk aan de methode Art Based Learning en wat zou anders mogen wat jou betreft?

Meerdere respondenten hebben meerdere antwoorden gegeven.

Reacties van deelnemers:

'Sterk; via kunst beter inzicht in processen/vraagstukken krijgen, en voor de niet geoefende kunstrijker: een intensere kijkbeleving van kunst. Doel van Art Based learning (zoals ik het begrepen heb) mag m.i. duidelijker vernoemd/beschreven worden: kunst als vehikel om dichterbij jezelf (je vragen, probleemstellingen, processen) te komen.'

'De vragen en de tijd en ruimte vind ik heel sterk. Een mooie brug van je persoonlijke vraag richting het kunstwerk en het afsluiten door samen te werken met een ander en terug te blikken op het proces. Niet specifiek iets wat anders had gemogen. 15 minuten per vraag was voor mij ook voldoende geweest.'

'Het sterke is de langere tijd die je naar een kunstwerk kijkt. Als je op een punt staat om af te haken en dan toch nog blijft kijken, zie je uiteindelijk meer. Maar ook het achteraf bespreken met elkaar over je ervaring is sterk. De ander geeft je ook weer nieuwe inzichten.'

'Ik vind de combinatie van de verschillende fases sterk. Met name de fase van de close looking en vervolgens de vrije associatie. Dit vind ik een fijne combinatie. Je hoeft dan niet alles tegelijkertijd te beleven. Het schept de mogelijkheid om vanuit verschillende perspectieven naar het kunstwerk te kijken en te ervaren. Door het vervolgens te delen met een ander kun je taal toevoegen aan wat je hebt gezien en ervaren. Ik had graag zelf meer tijd gehad om te tekenen en te accorderen. Voor mij waren de 15 minuten tekort.'

'De persoonlijke betrokkenheid vanuit de betekenisvolle startvraag die je zelf formuleert.'

'De tijd nemen om te kijken en te interpreteren en vooral het opschrijven ervan. Ik vond de uitwisseling mooi, mag van mij meer aandacht voor.'

'Ik vind het leuk dat je geen ervaring met kunst hoeft te hebben om het te kunnen doen. Ik vond de 3e stap (interpreteren wat je ziet) zelf iets te lang duren.'

'Sterk vind ik de opbouw en de relatie die er ontstaat tussen het werk en de vraag die je je aan het begint stelt.'

'Ik zou het wel interessant vinden om de bevindingen van andere deelnemers en van mezelf uit te wisselen en te beschouwen.'

‘Sterk vind ik dat je door Art Based learning toch echt iets zoekt waar je iets in ziet , en daar dan ook van jezelf bepaalde levenservaringen in terug vindt.’

‘De vragen die worden gesteld zijn echt een kracht, vooral het opdelen in je eigen vraag, het objectief beschouwen en vervolgens het subjectief analyseren. Daarmee kom je stapsgewijs tot zelfreflectie. De rol van het kunstvoorwerp zou wat mij betreft wat scherper neergezet mogen worden: in hoeverre moet het tot je roepen om een functionele rol te hebben in het proces?’

‘Sterk: je gaat een soort open dialoog aan met een kunstwerk, zonder dat er verwachtingen zijn dat je al iets moet weten over kunst.’

‘Bezinning rust en de tijd om goed te kijken naar 1 object en daarmee in gesprek te gaan. Ik blijf nog steeds wel nieuwsgierig naar het verhaal achter het object, of de bedoeling van de kunstenaar.’

4 Zie je potentie in Art Based Learning als educatie binnen jouw werkveld: team, stichtingsniveau of anders?

Deze vraag is aan de focusgroep gesteld. Alle deelnemers zien potentie in Art Based Learning als educatie binnen hun werkveld. Genoemd wordt dat het waardevol is voor het team om via deze werkvorm in gesprek te gaan over kunsteducatie maar ook om elkaar als team beter te leren kennen én dat Art Based Learning ook een mooie methode is om leerlingen met kunst in aanraking te laten komen.